

SOSIALØKONOMEN

9-10

NOVEMBER / DESEMBER 1964

AV INNHOLDET:

Folkepensjonen

Factoring
som finansieringskilde

Den marginale
forbrukstilbøyelighet

Forskningsnytt fra SSB

SOSIALØKONOMEN

TIDLIGERE STIMULATOR

Utgitt av Sosialøkonomisk Samfunn

Redaktører:

DAG BJØRNLAND

TORE LINDHOLT

Redaksjonssekretær: ARNE FAYE

Studentredaktør: FINN-ARNE JOHANSEN

Nr. 9/10 - 18. årgang - November/Desember 1964

Betraktninger

omkring lønns- og inntektsoppgjørene

I et memorandum fra Universitetets Sosialøkonomiske Institutt og i en kronikk i Aftenposten har professor Ragnar Frisch behandlet inflasjonssituasjonen i Norge, skissert tidligere synspunkter om «årsaken» til prisnivåets høyde og fremmet et eget forslag om en ny form for antiinflatørisk inntektspolitikk.

Det er det siste punkt jeg vil skrive litt om denne gang. Forslaget går ut på at Stortinget skal bestemme inntektsfordelingen for et nærmere bestemt antall inntektsgrupper. Professor Frisch antyder om lag 50 undergrupper i alt, men dette tall kan være gjenstand for vurdering. Med utgangspunkt i den forventede vekst i nasjonalproduktet i planleggingsperioden, blir det et ekspertarbeid å regne seg frem til hvilke satser i kroner og ører som må gjelde når inntektsfordelingen skal være gitt. Noe av poenget ved den nye situasjon er imidlertid at de prosentvise tilleggene må gi rom for en god sikkerhetsmargin om veksten i nasjonalproduktet skulle bli mindre enn ventet. Dersom utviklingen skulle bli gunstig, må det utbetales bonus i form av prosentvise tillegg.

Tidsskriftet *Farmand* har omtalt forslagene til professor Frisch i meget kritiske vendinger. Inntektsfordelingen bør etter tidsskriftets mening være resultatet av den økonomiske virksomhet og ikke fastlåses

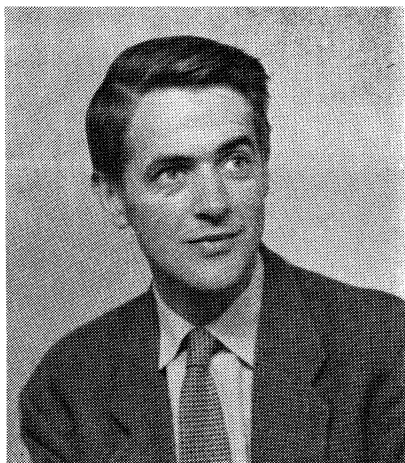
på forhånd. *Farmand* forfekter vel også at en inntektspolitikk som tar sikte på å fremme en bestemt detaljert inntektsfordeling vil kunne hindre andre målsettinger som f. eks. økonomisk vekst. Dessuten hevder tidsskriftet at selve grunnbegrepet — nasjonalproduktet — ikke nødvendigvis er noe godt utgangspunkt som inntektsmål.

Ved å stille disse to synspunkter mot hverandre, tror jeg at man kan få klart frem at selv om de fleste kan bli enige om at noe bør gjøres med den forhandlingsmekanismen som gjelder, er det langt fra sikkert at man kan enes om hva som bør gjøres.

Store usikkerheter kommer inn i bildet. Vi vet jo så lite om de økonomiske sammenhenger og hvordan de ulike virkemidler påvirker våre målsettinger. Dessuten fins ingen alminnelig enighet om hvilke målsettinger som skal gjelde. Til slutt kommer det store tallmessige usikkerhetsmarginer inn ved de størrelser som måles.

Likevel burde man ha opplevd en fruktbar debatt omkring problemene, men det har man ikke fått. Problemene kan da ikke være så politisk infiserte at økonomer og andre interesserte viker tilbake på å behandle problemkretsen. Man løser ingen problemer ved å tie dem ihjel.

D. B.

Fondsoppleggene i folkepensjonen

Foredrag i Sosialøkonomisk Samfunn

11. november 1964

AV HERMOD SKAALAND

Innføringen av en folkepensjon i Norge er en sak som må ventes å få virkninger av betydelig rekkevidde i mange retninger. Det er derfor all grunn til å drøfte den grundig før den settes i verk. Men la oss like godt først som sist forsone oss med at vi ikke gjennom slike drøftinger vil kunne klare å finne svar på alle de spørsmål som det kan være naturlig å stille i samband med folkepensjonen. Det er bare i begrenset utstrekning at vi kan utrede oss fram, slik at vi på forhånd kjenner resultatene av det vi gjør. Vi vet for det første ikke hvordan utviklingen ville arte seg om vi lot være å sette i verk dette tiltaket, og for det andre vil vi i mange viktige spørsmål hverken kjenne publikums eller politikernes reaksjoner på at ordningen blir satt i verk. Heller ikke i ettertiden vil vi kunne analysere oss fram til hva virkningen av pensjonsordningen har vært, simpelthen fordi vi vil savne et sammenlikningsgrunnlag. Vi vil jo nemlig aldri kunne få vite hvordan utviklingen ville ha artet seg om folkepensjonen ikke ble innført. Allikevel skal vi naturligvis tenke oss best mulig om først, både for så langt råd er å vite hva vi går løs på, og for å kunne gardere oss mot ubehagelige overraskelser underveis. Vi må bare ikke la vår manglende evne til å kjenne framtida bli et argument mot å foreta seg noe. Det er jo ikke nytt hverken i økonomisk politikk eller i det private næringsliv at en treffer sine beslutninger på et nokså usikkert grunnlag. Vi kan ikke derfor la være å ta et standpunkt.

Jeg har ønsket å forutskikke disse bemerkningene for å gjøre det klart at det er ikke mye jeg kan si om hvordan fondsoppleggene i folkepensjonen faktisk kommer til å virke inn på økonomien og for å ha en unnskyldning for at jeg likevel er freidig nok til å si noe. Jeg må begrense meg til å gi en del faktiske opplysninger om fondsoppleggene slik de hittil har vært tenkt og til å komme med enkelte vurderinger for egen regning, og ellers forsøke å gi enkelte impulser for andre til å tenke igjennom og danne seg sine standpunkter om saken.

Den primære oppgave for folkepensjonen er å påvirke inntektsfordelingen i en retning som forutsetningsvis skulle gi oss et rimeligere resultat enn den vi har nå. Etter mitt skjønn er det også denne siden ved opplegget som reiser de mest interessante perspektiver, og det ikke bare rent økonomisk. Foruten at forholdet mellom inntekt eller levestandard i ulike aldre vil bli påvirket, er det også vel tenkelig at selve forholdet mellom generasjonene kan bli berørt. 3-generasjonsfamilien som i tidligere tider var den mest alminnelige familieenhet, var, med sine fordeler

og svakheter, basert på en gjensidig økonomisk avhengighet. Vil en enda sterkere uavhengighet for de eldre bety at vi løsner båndene ytterligere, og hvilke fordeler og ulemper vil dette medføre? Det er jo slett ikke sikkert at en slik «frigjøring» bare medfører ulemper. Man kan også fundere over hvordan pensjonsordningen vil kunne påvirke vår innstilling til alderdommen. Vil en økonomisk mer fristende alderdom bety at den eldre generasjon gjenvinner noe av sin tapte prestisje og at vi blir mindre redde enn før for å akseptere at det å eldes er en naturlig ting?

Hvor interessante slike problemstillinger kan være, er det allikevel ikke disse som er vårt emne i kveld. Det vi her skal snakke om er betydningen av den fondsoppsamling som er en del av det opplegg Sosialdepartementet har presentert i sin melding. Dette er i og for seg en sidevirkning av selve tanken om en folkepensjonsordning, men det er en meget viktig sidevirkning som nok kan være verdt et nærmere studium.

Selve idéen om fondsopplegg er formodentlig hentet fra den private pensjonsforsikring, der enhver sikrer sin egen pensjon gjennom oppsparing i den yrkesaktive del av livet. Denne oppsparing og de renter den kaster av seg trekker han så på når han blir gammel eller om han blir arbeidsufør. I mellomtiden har han stilt sin oppsparing til disposisjon for andre og har nå krav på å få gjøre bruk av den og av den avkastning den forutsetningsvis har gitt.

Samfunnet som helhet kan ikke gjøre riktig det samme. Man kan ikke låne penger til seg selv og betale seg selv renter og avdrag. For samfunnet under ett kan tanken heller formuleres ved å si at befolkningen i den yrkesaktive del av sitt liv bidrar sterkere enn de ellers ville ha gjort til kapitaloppsamlingen i landet og gjennom de ekstra-investeringer som derved kan finansieres, skapes grunnlaget for en raskere økonomisk vekst enn hva man ellers kunne oppnå. Når de yrkesaktive i sin tid når opp i pensjonsalderen skulle de da kunne ta ut en større andel av den samlede produksjon enn de ellers ville kunne gjøre, uten å stille dem som på det tidspunkt er yrkesaktive i noen dårligere stilling enn de ville ha vært om pensjonsoppsparingen ikke hadde funnet sted.

Dette gir en fullt rasjonell og logisk begrunnelse for fondsoppsamlingen. Det er imidlertid ikke den eneste begrunnelse som kan gis. Det kan også pekes på at den sparing som ellers er motivert ut fra hensynet til å kunne opprettholde en rimelig inntekt i alderdommen, må antas å ville gå kraftig ned ved innføringen av en folkepensjon, og at man derfor må sørge

for en fondsdannelse som i det minste erstatter denne sparingen. Det er naturligvis ikke mulig med bestemthet å si hvor stor fondsoppsamlingen må være for å dekke dette hensynet, men et visst inntrykk vil vi kunne få ved å se på den sparing som i dag har spesielt alderdommen for øye. Denne sparingen må vi anta i hovedsaken finner sted gjennom eksisterende pensjonsordninger. Etter de sist tilgjengelige tall, ble det spart opp i samband med individuelle pensjonsforsikringer ca. 70 mill. kroner i året, i forbindelse med kollektive pensjonsforsikringer ca. 240 mill. kr. og i private pensjonskasser og fond ca. 100 mill. kr. I tillegg kommer kommunale pensjonskasser med ca. 30 mill. kroner og Fellesordningen for tariffestet pensjon med ca. 70 mill. kroner. I alt 560 mill. kroner. På kort sikt vil nok en del av denne oppsparingen fortsette, idet de noe eldre blant de forsikrede kanskje ikke vil finne den pensjon som de får gjennom folkepensjonen fullt tilfredsstillende. Det samme vil kanskje gjelde enkelte av dem med de høyeste inntekter. Vi bør vel likevel regne med at 3—400 mill. kroner av den alderdomssparing som ellers ville funnet sted, vil falle bort ved gjennomføringen av folkepensjonen. Dette beløpet vil etterhvert stige, både fordi stadig flere vil få full folkepensjon og da finne at denne dekker deres pensjonsbehov på en tilfredsstillende måte, og fordi man uten innføring av folkepensjonen måtte regne med en naturlig vekst i pensjonsordningen.

På den annen side skal en ikke se bort fra muligheten for at andre former for forsikringssparing kan komme til å stige, muligens fordi mange er vant til å bruke en viss del av sin inntekt på denne måten. Ikke minst dødsrisikoforsikringen kan komme til å få økt utbredelse. Dette var i alle fall tilfelle i Sverige der livsforsikringsselskapenes fondsopplegg har holdt seg på omtrent samme nivå, men riktignok sluttet å stige, etter innføringen av Allmänna Tjänstepensneringen. Ved sammenlikninger med Sverige må en imidlertid være oppmerksom på at frivillige pensjonsforsikringer på langt nær var så utbredt der da ATP ble innført, som de i dag er hos oss.

I de betenknninger som lå til grunn for det svenske pensjonsopplegget, var det også fremhevet betydningen av at ved de store renteinntekter som fondsdannelsen ville gi, kunne premien settes lavere enn hva som ellers ville være nødvendig. Dette er naturligvis i og for seg et riktig synspunkt, men det hjelper dem som er yrkesaktive svært lite, dersom det bare betyr at de skal betale overføringene til de pensjonsberettigede i form av renter heller enn i form av pensjonsavgifter. Skal argumentet ha noen mening, må det bety at rentene skal betales av en produksjonsøking som man ellers ikke ville fått, og vi er dermed tilbake til den begrunnelse for fondsoppsamlingen som jeg tidligere har vært inne på.

Det kan i denne forbindelse være naturlig å reise spørsmålet om fondets renteinntekter bør regnes som en del av nysparingen i samband med folkepensjonen. Skal vi gjøre det, må forutsetningen være at fondsdannelsen ikke medfører en reduksjon i den andel av inntektene som for øvrig tilfaller kapitalen som produksjonsfaktor, idet det vel må være rimelig å forutsette at en større del av denne inntekten blir anvendt til sparing enn av den inntekt som er godt-

gjørelse for arbeid. Det er imidlertid ikke på noen måte opplagt at godtgjørelsen til kapitalen på denne måten vil være upåvirket. Med en rikeligere tilgang på kapital skulle etter vanlig teori, godtgjørelsen pr. enhet av kapitalen tendere nedover. For meg virker det også umiddelbart ikke helt sannsynlig at den økte kapitaloppsamling skulle føre til en vesentlig forskyvning i inntektsfordelingen mellom arbeid og kapital. La oss imidlertid ikke hefte oss for mye ved et spørsmål som vi har små muligheter for å finne noen løsning på, men heller gå over til å se på størrelsen av de fondsopplegg som vil finne sted, idet vi for enkelhets skyld også tar med renteinntektene. Vi får nøye oss med å ha i mente at deres betydning for sparingen er ett av de mange usikre punkter i våre vurderinger.

Etter det opplegg som er trukket opp i St.meld. nr. 75 om folkepensjonen vil fondsoppsamlingen med 2,5 pst. årlig stigning i innteks- og pensjonsnivå være om lag 1 milliard kroner i året omkring 1970 for deretter å stige raskt til gjennomsnittlig mellom 2,3 og 2,4 milliarder i perioden 1975 til 80. Deretter synker den gradvis til henimot 1 milliard igjen omkring 1990, og videre til 0 og mindre enn det mot slutten av århundret. Denne siste delen av perioden kan vi antakelig bekymre oss lite om, fordi det etter all sannsynlighet vil bli foretatt ett eller annet for vi kommer så langt for å unngå eller kompensere en negativ sparing gjennom pensjonsordningen. Gjennom størstedelen av denne perioden vil således fondsoppsamlingen langt overstige den sannsynlige svikt i privat pensjonssparing på grunn av gjennomføringen av folkepensjonsordningen, selv om vi regner med at også den private pensjonssparing ville ha økt om folkepensjonsordningen ikke var gjennomført.

Vi må imidlertid ikke la oss imponere alt for mye av disse store tallene. De må jo nemlig vurderes mot et bruttonasjonalprodukt som er adskillig større enn i dag. Om vi heller forsøker å se hva de kan ventes å ville bety for den samlede sparing, kan vi ta utgangspunkt i at spareraten i Norge (målt i forhold til nettonasjonalproduktet) gjennom de senere år har ligget på ca. 16 pst. i gjennomsnitt. Gjør vi skjønnsmessige anslag for den sparing gjennom private pensjonsordninger som vil falle bort på grunn av folkepensjonen, og går vi ut fra at nettonasjonalproduktet stiger gjennomsnittlig 3,5 pst. i året, kommer vi til at fondsoppsamlingen vil øke spareraten med vel 1 pst i 1970 og med opptil mellom 3 og 4 pst. i perioden 1975—80. Milliarder i fondsoppsamlingen rundt 1990 er neppe stort mer enn hva annen pensjonsforsikring ellers ville ha gitt, slik at folkepensjonen da ikke lenger gir noen øking i spareraten, men ellers er som sagt alt veldig usikkert så langt fram i tida.

Gjennom i det minste en periode på 15—20 år skulle vi således få en til dels betydelig økt sparing gjennom fondsoppsamlingen, og det kan derfor være rimelig å vende tilbake til den motivering for fondsoppsamlingen som vi først var inne på, nemlig å skape grunnlaget for en sterkere vekst. Denne motivering er også kommet klart til uttrykk i stortingsmeldingen. Vi kan da spørre hvor mye sterkere vekst vi vil trenge for å forsørge de gamle så godt som pensjonsopplegget forutsetter, uten at dette skal gi de yrkesaktive en lavere levestandard enn de ellers ville ha

hatt. Det er naturligvis ingen gitt å svare med noe sikkerhet på et slikt spørsmål. Det avhenger bl. a. av hvor godt de eldre ellers ville ha vært forsørget. Allikevel kan kanskje et regneeksempel gis oss en idé om hvilke størrelsesordner det er vi her står overfor.

Uten folkepensjonen vil ytelsene til de pensjonsberettigede i 1967 være 1975 mill. kroner. Tallet på pensjonsberettigede er beregnet å stige fra 1967 og fram til år 2000, med ca. 50 pst. Regner vi med en stigning i forbruk pr. hode på 2,5 pst. i året i denne perioden, innebærer dette en stigning med 125 pst. Om pensjonistene skulle gis samme prosentvise standardforbedring som befolkningen forøvrig, skulle således utgiftene til de pensjonsberettigede omkring år 2000 etter nåværende kroneverdi være kommet opp i vel 6,5 milliarder kroner. I folkepensjonsmeldinga er ytelsene til dem beregnet til 13 350 mill. kroner. Regner man med at på grunn av fortsatt utbygging av private pensjonsordninger m. v., ville de ha bedret sin posisjon i relasjon til andre befolkningsgrupper en del i alle fall, kan vi anslå netto-merinntekten for de pensjonerte til 5—6 milliarder kroner omkring år 2000.

For å anslå nettonasjonalproduktet, kan vi holde fast ved den tidligere forutsetning om en stigning med 3,5 pst. i året. Med stigende kapitalutstyr i forhold til produksjonen svarer dette til en stigning i bruttonasjonalproduktet på mellom $3\frac{1}{2}$ og 4 pst. og om befolkningen fortsetter å øke, og det private forbruks andel av produksjonen heller vil tendere til et svakt fall enn til stigning, skulle dette svare bra til en standardøkning med ca. 2,5 pst. i året. Under disse forutsetninger vil den inntekt de trygdede oppnår gjennom folkepensjonen utover hva de ville oppnådd ved en standardøkning av de nåværende trygder, utgjøre 4—5 pst. av nettonasjonalproduktet i år 2000.

Dette høres jo ikke ut til å være så enormt mye. Man kan også si det slik at om vi ikke skaffet oss noen økt vekstrate for å dekke disse prosentene, ville de yrkesaktive måtte vente til år 2002 med å nå den standard de ellers ville nådd i år 2000. Det er heller ingen særlig sterk øking i vekstraten som skal til for å skaffe disse 4—5 pst. allerede i år 2000. En øking av den årlige produksjonsstigning fra 3,5 til ca. 3,65 pst. skulle være tilstrekkelig. Antar vi at vi ikke uten videre får noen ekstrasparing fra og med 1990, slik at hele økingen i vekstraten må falle mellom 1970 og 1990, må vi heve den fra 3,5 til vel 3,7 pst. i denne perioden. Begge deler ligger godt innenfor de variasjoner i vekstraten som vi har fra en periode til en annen i alle fall, og det skulle således ikke ligge utenom det muliges rekkevidde å få til dette. Et annet spørsmål er det om nettopp den ekstra kapitaloppsamling som vil skje gjennom folkepensjonen, vil skape denne stigning i vekstraten. Vi vet som kjent lite om sammenhengen mellom investeringer og vekst, men om vi la til grunn den formel som Aukrust og Bjerke har funnet fram til, skulle en slik stigning i vekstraten gjøre det nødvendig med en øking i kapitalutstyrets årlige vekst med henholdsvis $\frac{3}{4}$ eller 1 pst. For tiden øker vi kapitalutstyret med om lag 4 pst. i året.

Mye har vært sagt om den sammenheng mellom investeringer og produksjonsvekst som Aukrust og Bjerkes formel indikerer, og mye kan utvilsomt enda

sies. Jeg vil f. eks. gjerne nevne at en partiell elastisitet av produksjonen med hensyn på kapitalen på 0,2, slik formelen forutsetter, innebærer en avkastning av kapitalen på ca. 4 pst. når den gjennomsnittlige kapitalintensitet (kapital i forhold til nettonasjonalprodukt) er om lag 5 som den synes å være i dag. En slik kapitalavkastning synes umiddelbart lav. Leif Johansen har i sin bok «A Multi-Sectoral Study of Economic Growth» funnet grunnlag for å tillegge kapitalen adskillig større betydning som vekstfaktor enn det som fremgår av Aukrusts og Bjerkes undersøkelse. Undersøkelser fra andre land peker også i retning av at en Cobb-Douglas produktfunksjon tenderer til å undervurdere kapitalens betydning. På den annen side må en være forberedt på at kapitalens grenseeffektivitet synker etter hvert som investeringene øker. Dette har bl. a. av Aukrust vært trukket fram som en vesentlig forklaring på at det høye investeringsnivået i Norge ikke har gitt sterkere vekst sammenliknet med andre land enn hva vi faktisk har hatt.

Om vi for regne-eksemplets skyld går ut fra at f. eks. 0,3 var den «riktige» koeffisienten for sammenhengen mellom prosentvis vekst i produksjon og prosentvis vekst i kapitalutstyr, skulle det være nødvendig å øke veksten i vårt kapitalutstyr fra ca. 4 pst. i året som den er nå til henholdsvis ca. 4,5 eller 4,7 pst., alt etter som den sterkere vekst skjer i hele perioden fram til år 2000 eller bare fram til ca. 1990. Dette forutsetter for tiden en øking av spareraten fra 16 til 18, henholdsvis 19 pst., eller en stigning av den størrelsesorden som etter det nåværende opplegg kan ventes å finne sted over en del av perioden.

Disse regne-eksempelene skal naturligvis ikke tjene til å vise hva som faktisk kommer til å skje gjennom fondsdannelsen. De kan bare vise litt om størrelsesordenen av de virkninger vi har å gjøre med og hva en del av den usikkerhet vi står overfor bunner i. Fondsdannelsene *kan* være fullt tilstrekkelige til å gi den økte vekst som er nødvendig, likesom det også kan tenkes at de ikke vil være tilstrekkelige. Vi vet i virkeligheten like lite og like mye om fondsdannelsens betydning for den framtidige vekst, som vi vet om investeringenes betydning for produksjonsveksten, og det er i alle fall mindre enn vi gjerne hadde ønsket. Hva vi vel i alle fall må ha lov å si er at fondsoppleggene i det minste et stykke på vei vil bidra til å skape den vekst som er nødvendig for at folkepensjonen ikke skal belaste den yrkesaktive befolkning sammenliknet med den standard de hadde hatt om folkepensjonen ikke hadde vært gjennomført.

Vi har her et godt eksempel på det jeg nevnte innledningsvis, at vi har små muligheter for å finne et endelig og fullgyldig svar på mange av de sentrale spørsmål i forbindelse med folkepensjonen. Vi kan på slike punkter ikke komme lenger i vår utredning av folkepensjonen enn hva som svarer til det grunnlag vi har å stå på i økonomisk teori og forskning, og skulle vi vente med pensjonsordningen til vi hadde mer presis viten, er det fare for at noen hver av de som i dag er interessert, ville ha nådd pensjonsalderen uten å få noen glede av ordningen.

Bygger vi på den «økonomisk rasjonelle» motivering for fondsdannelsen som jeg her har forutsatt, skulle det være klart at det ikke lar seg gjøre aktuar-

messig å beregne «riktige» fond. Det kan man gjøre i privat forsikringsvirksomhet, der en foruten dødelighetstabeller m. v. bare trenger å kjenne fordringenes nominelle avkastning. Her hvor vi ikke kjenner den reelle avkastning av de økte investeringer som fondsdannelsen skulle muiggjøre, mangler vi den mest avgjørende forutsetning for å beregne hvor stor fondsdannelsen «bør» være.

Det følger også av denne motiveringen at prisutviklingen får lite å si for nytten av fondene. De skal jo nemlig ikke spises opp til dekning av nominelle pensjonsforpliktelser. Det er forskjellen mellom fondets inntekter og utgifter i det enkelte år som blir avgjørende for hvor stor øking i investeringene fondet vil kunne finansiere og både pensjonsavgifter og ytelser vil stige i takt med en eventuell stigning i prisnivået. Et stigende prisnivå vil derimot bety at fondets renteinntekter blir av mindre betydning for finansieringen av ytelsene. I praksis vil imidlertid dette antakelig bli søkt kompensert ved en heving av pensjonsavgiften, og i så fall vil en prisstigning føre med seg en større sparing gjennom fondoppleggene enn hva man ville fått om prisnivået var stabilt, jamfør hva jeg tidligere sa om usikkerheten med hensyn til renteinntektenes betydning for den samlede sparing. Under et stigende prisnivå vil finansieringen av pensjonsordningen raskere enn ellers nærme seg utlikningssystemet. Ved dette vil det i og for seg ikke være noen skade skjedd, idet fondsoppleggene da allerede vil ha tjent sitt formål med hensyn til å bringe produksjonen opp på et høyere nivå enn den ellers ville ha vært.

Kunne vi, og ville det være forsvarlig å bygge opp en folkepensjon uten fondsopplegg? Det er klart at teknisk er det fullt mulig å gjøre dette. Vi kunne jo f. eks. beholde hele systemet for fastlegging av pensjonskrav som det er lagt opp til i stortingsmeldingen, men fastsette pensjonsavgiften til hva som i det enkelte år ville være nødvendig for å dekke folkepensjonens utgifter. Full premie ville en da ikke komme opp i før etter år 2000. Da ville premien på den annen side være høyere enn det nå er lagt opp til fordi man ikke ville ha noen renteinntekter som kunne brukes til dekning av utgiftene. Det ville vel endog være mulig, om enn teknisk langt vanskeligere, å fastsette en pensjon for dem som i dag er i pensjonsberettiget alder, på grunnlag av deres tidligere inntekt og allerede nå kreve inn den nødvendige pensjonsavgift til dekning av ytelsene. At dette sammen med de ellers opparbeidede pensjonsrettigheter ville bety en gigantisk overpensjonering er en annen sak. Likeledes at vi da med ett slag ville få en pensjonsavgift som ble så høy at den ville skape atskillige tilpasningsproblemer for priser, lønninger og fortjenester.

At det er teknisk mulig å klare seg uten pensjonsfond, er imidlertid ikke det samme som at det er ønskelig å gjøre det. Den nåværende pensjonssparing må i alle fall ventes å bli redusert og det ville være behov for i det minste å erstatte den, dersom vi ikke ville innstille oss på å klare oss med lavere nivå både for sparing og investering. Her hvor vi ikke er politikere kan vi vel la være å forsøke å innbille hverandre at vi kunne få en sparing på langt henimot en halv milliard kroner erstattet ved å stimulere den personlige sparing, og da gjenstår bare en sterkere

skattlegging som mulighet hvis vi ikke tror at vi kan redusere det offentlige konsum med et slikt beløp. I prinsippet kan vi naturligvis erstatte en hvilken som helst fondsoppsamling gjennom økt skattlegging, men i praksis vil denne vegen neppe være like farbar. Gir vi avkall på fondsdannelsen, må vi velge enten lavere sparing og lavere kapitaldannelse i samfunnet, eller en sterkere skattlegging eller en kombinasjon av begge deler. Dette er ikke i og for seg noe umulig alternativ å velge, vi bør bare stadig være klar over hva alternativene innebærer.

Et spørsmål som ofte blir reist i forbindelse med så vel fondsoppleggene som pensjonsordningen i sin helhet, er hvor vidt vi har råd til det. All den stund premiene skal utredes av arbeidsgiveren, spør man om næringslivet kan bare en slik utgift. Svaret på dette spørsmålet avhenger selvsagt av hvem det er som i virkeligheten betaler premien. Vi må her være oppmerksom på at den vil komme inn som en kostnadsfaktor og bli behandlet av næringslivet som sådan. Den vil f. eks. bli regnet med blant utgiftene ved en priskalkulasjon. På den annen side vil norske bedrifters prisnivå under en åpen økonomi, i vesentlig grad være bestemt av konkurransen fra utlandet. Ser vi foreløpig bort fra mulighetene for en isolert norsk devaluering, vil i det minste på lang sikt prisutviklingen i utlandet sette et tak for våre egne muligheter for prisøkning. De norske kostnadsøkinger vil da måtte finne sted innenfor dette taket, og det gjenstår da igrunnen bare den mulighet for dekning av pensjonsavgiftene at de blir overveltet mot lønnsstigningen. Det er naturligvis tenkelig at i enkelte næringer, kanskje særlig i de mest eksportorienterte, vil næringslivets fortjeneste i noen grad bli rammet, men med de fortjenesteforhold som man har hatt, ikke minst i denne del av næringslivet i den senere tid, er mulighetene for slik dekning sannsynligvis temmelig liten. Om vi slipper forutsetningen om at devaluering ikke kan være aktuelt, er naturligvis en isolert pris- og kostnadsøkning som til syvende og sist tvinger oss til devaluering en mulighet. Men i så fall vil det jo være konsumentene som etter at devalueringen er gjennomført, vil måtte betale regningen i form av økte importpriser, mens næringslivet har gjenopprettet sin stilling i forhold til konsumentene. Uansett hvor uønskelig en slik utvikling i og for seg kan være, forandrer den ikke på det forhold at finansieringen av folkepensjonen bare kan finne sted ved at det i det alt vesentlige blir konsumentenes inntekter som belastes for den. Men innretter vi oss ufornuftig, kan det være fare for at vi alle, både bedrifter og konsumenter, i en overgangsperiode vil måtte bære tapet av svekket konkurranseevne og derfor også av en svakere vekstrate.

Gjennom hele resonnementet hittil har vi bygd på forutsetningen om at sparingen for øvrig ikke vil bli berørt på annen måte enn ved at sparingen for alderdommen i form av privat pensjonsforsikring blir redusert eller faller helt bort. Fondsoppsamlingen vil som nevnt da på sitt høyeste i slutten av 1970-årene bety en øking i spareren på 3—3½ pst., eller fra ca. 16 prosent som den har vært i de senere år til vel 19 prosent. En sparerate av denne størrelse har vi ellers bare hatt i år med Marshallhjelp eller ekstra-

ordinært gunstige skipsfartskonjunkturer. Ut fra at en så høy sparing ikke har vært vanlig i vårt land, kan det være naturlig å spørre om vi egentlig ønsker en slik øking. Og hvis vi ønsker det, hvorfor har vi da ikke gjennomført det tidligere? Svaret på det siste spørsmålet kan være at vi ikke har følt behovet sterkt nok før vi nå har bestemt oss for å forsørge oss selv så godt når vi blir gamle at vi av den grunn må ha en ekstra sparing og en ekstra vekst. La oss akseptere dette svaret, selv om det kan synes litt merkelig at vår preferanseskala mellom forbruk i dag og forbruk i framtida er slik at det siste blir så spesielt verdifullt når forbruket skal skje etter at vi er blitt 70 år.

Men om vi nå legger til grunn en slik preferanse, er det ikke dermed sikkert at vi også kommer til å gjøre det i framtida. Blir vi trette av å holde så høy sparerate, er det klart at vi har muligheter for å la fondsdannelsen gjennom folkepensjoneringen erstatte annen oppsparing som vi i dag foretar. Vi har allerede akseptert at den vil erstatte en del av den private pensjonssparing. Det er vanskeligere å se hvorfor den skulle erstatte annen personlig sparing som ikke er motivert ut fra hensynet til forbruksnivået i alderdommen, og er det riktig som vi har antatt at pensjonsavgiften vil bli overveltet mot lønnsstigningen, skulle heller ikke bedriftssparingen bli berørt. Derimot er det ikke noe i vegen for å regulere den offentlige sparing utenom fondsoppsamlingen. Får vi et fond som hvert år skal finne plassering for store beløp, vil det f. eks. kunne bli lettere for kommunene å få tatt opp partialobligasjonslån og det vil da være fristende for dem å dekke en større del av deres investeringsutgifter ved lån og redusere skattleggingen. Det er også tenkelig at staten vil kunne gjøre opp sitt eget budsjett med større totalunderskott enn ellers, og dekke dette ved salg av statsobligasjoner til fondet. Likeledes kan man tenke seg at fondet overtar oppgaver som i dag finansieres ved skattemidler over statsbudsjettet uten at staten av den grunn reduserer sitt totalunderskott. Hva som vil komme til å skje på dette området kan bare være gjenstand for de mest ufunderte spekulasjoner. Det vil jo bl. a. avhenge av de politiske konstellasjoner i årene framover og særlig hvilke politiske ideologier som skal bli fremherskende i den økonomiske politikk i sin alminnelighet og i budsjettpolitikken i særdeleshet.

Mulighetene for å redusere den offentlige sparing ved å trekke på folkepensjonsfondet vil i noen grad kunne bli avhengig av hvilke prinsipper man velger for forvaltningen av midlene, selv om dette spørsmålet neppe vil få avgjørende betydning. I Sverige skjer forvaltningen ved 3 sentrale fond som hver for seg er uavhengig av den offentlige administrasjon eller av Riksdagen. Likevel har man der vært opptatt av den mulighet at staten på grunn av selve A.T.P.'s eksistens, har lagt opp sin finanspolitikk på en annen måte enn den ellers ville ha gjort. Dette vil det naturligvis være uråd å påvise fordi ingen med bestemt kan si hva staten ellers ville ha gjort. Muligheten for at den offentlige sektors oppførsel kan bli påvirket må i alle fall sies å være til stede.

Vi kan vel vente oss at mye av den politiske strid omkring folkepensjonen vil gjelde fondsoppsamlingen

og forvaltningen av fondene. Med hensyn til det siste spørsmålet sier ikke Sosialdepartementets melding særlig mye, men det den sier er i og for seg betydningsfullt nok. Departementet slutter seg først til pensjonsutredningskomitéens syn, der den understreker at det særlig er «to hensyn som bør tillegges avgjørende vekt — for det første at midlene anbringes mot betryggende sikkerhet, og for det annet at plasseringen skjer slik at midlene i størst mulig utstrekning kan bidra til en videre utbygging av landet, ikke minst i de industrifattige og kapitalsvake områder». Man har vel her gitt konsesjon dels til en gammel forsikringsmessig tankegang, og dels til en tese i tiden som har almen politisk tilslutning. Det er ikke derfor gitt at det også er disse prinsipper som er best i overensstemmelse med den vekstfilosofi som vi har forutsatt ligger til grunn for tanken om fondsoppsamling. Både spørsmålet om i hvilken utstrekning kapitalen skal konsentreres om de prosjekter som gir den sikreste avkastning og spørsmålet om distriktsutbyggingen har imidlertid langt videre aspekter i vår økonomiske politikk, og det er derfor nok så rimelig om de ikke er tatt opp til nærmere vurdering nettopp i forbindelse med folkepensjonen.

Videre sies det «at midlene bør brukes til å reise industri og annen ny virksomhet, til å modernisere jordbruk, skogbruk og fiske og til boligbygging». Dette innebærer jo ingen særlig sterk begrensning i anvendelsen av midlene, da oppregningen faktisk dekker en vesentlig del av våre samlede investeringsformål, særlig hvis industri også omfatter kraftutbygging, og «annen ny virksomhet» også kan omfatte investeringer i f. eks. handel, hoteller og transportvirksomhet.

Sosialdepartementet har overveiet spørsmålet om å lage en ordning med tre fond som hver forvalter sin del av midlene i likhet med den svenske ordningen. Der har man ett fond for de midler som innbetales av offentlige og halvoffentlige institusjoner, ett for de som kommer fra større bedrifter og ett fra de som kommer fra mindre bedrifter. Erfaringene tyder ikke på at plasseringsvirksomheten til disse tre fondene avviker særlig sterkt fra hverandre, bortsett fra at det første har et sterkere innslag av kommuneobligasjoner, mens obligasjoner utstedt av næringslivet betyr mer i de to andre. Særlig er det verdt å merke seg at alle tre fondene har omtrent 40 prosent av sine fordringer plassert i partialobligasjonslån til boligbyggingen. Om vi lar være å følge svenskene på dette punktet og samler det hele i ett fond, er det neppe grunn til å tro at noen gruppe vil lide spesiell overlast av den grunn.

Pensjonsutredningskomitéen foreslo som kjent at fondene delvis skulle forvaltes av fondsstyrer for et større distrikt, f. eks. Vestlandet eller Trøndelag. Forslaget var, etter det man kan lese seg til av innstillingen, i første rekke motivert av taktiske hensyn. Den reelle virkning ville neppe bli at midlene i større grad enn ved sentral forvaltning ville gå ut til distriktene. Det er jo de mest sentrale områder som har de største inntekter og derfor også vil få de største avgiftsbeløp. Ved en distriktsvis forvaltning må man regne med at fondsstyrene vil se det som en oppgave å investere midlene i sitt eget distrikt. En sentral forvaltning vil sannsynligvis legge større vekt

på at midlene blir investert utenom de mest sentrale befolkningsområder.

De svenske pensjonsfond har ikke adgang til selv å foreta direkte lån med unntak for en viss form for tilbakelåning til den enkelte bedrift som har betalt inn pensjonspremien. Denne ordningen har imidlertid i praksis fått liten betydning. Det bør være en selvfølge at man også i Norge unngår å bygge opp en egen utlånsadministrasjon. Her i landet er det for så vidt enda mindre behov for det enn i Sverige, idet staten selv har et godt utbygd utlånsapparat i statsbankene. Dessuten vil det være naturlig at fondet har adgang til å kjøpe ihendehaverobligasjoner. I Sverige overtar for tiden pensjonsfondene om lag halvparten av de samlede emisjoner på obligasjonsmarkedet, inklusive statslån. Der skjer imidlertid størstedelen av boligfinansieringen over obligasjonsmarkedet, mens vi her i landet har boligbankene for det samme formål. Det er derfor naturlig at fondets plasseringer hos oss ikke kan ta sikte på obligasjonsmarkedet i samme grad som i Sverige.

Der er også en annen grunn til å trekke fram statsbankene som en naturlig mulighet for kanalisering av pensjonsfondets midler. Kommunaldepartementet har nylig lagt fram en boligmelding der det foreslås at staten skal dekke en vesentlig større andel av de samlede byggeomkostninger enn hittil. Samtidig har det fra nokså ansvarlig hold vært snakket om å heve tallet på fullførte leiligheter i året fra mellom 25 000 og 30 000 som det i den senere tid har vært, og til minst 40 000 i løpet av forholdsvis kort tid. Vi skal ikke ta for gitt at dette siste vil kunne la seg gjennomføre samtidig med at vi skal ivareta mange andre gode formål, men det synes i alle fall å være på det rene at vi på grunn av befolkningsutviklingen må øke boligbyggingen ganske sterkt i årene framover. De finansieringsbehov som disse to kravene i boligfinansieringen tilsammen reiser, er så store at vi overhodet ikke ville ha noen mulighet for å dekke dem med den nåværende finanspolitikk og med kredittmarkedets nåværende struktur. Jeg kan ikke se noen annen mulighet for realisering av de program som på dette området blir stilt opp, enn at i de første årene må boligfinansieringen bli pensjonsfondets helt dominerende oppgave. Om statsbankene fortsatt skal ivareta andre oppgaver i noenlunde samme grad som nå, vil det likevel fram til et godt stykke ut i 1970-årene hverken bli tale om å avlaste statsbudsjettet for statsbankfinansieringen sammenliknet med den plass de har der i dag, eller om særlig store muligheter for pensjonsfondet til plasseringer utenom statsbankene.

Etterhvert som tilgangen på midler i pensjonsfondet øker ytterligere og behovet for en forsert boligbygging avtar, vil saken stille seg annerledes. Og da vil vi bli stilt overfor den store fristelsen til å la pensjonsfondet overta hele statsbankfinansieringen og øke statens øvrige utgifter eller redusere dens inntekter tilsvarende. Faller vi for denne fristelsen, vil vi f. eks. kunne oppleve at det finner sted en større eller mindre omlegging fra inntektsskatt til skatt på lønnsutgifter uten at vi eksplisitt har tatt standpunkt til en slik endring. Ut fra visse synspunkter vil kanskje ikke dette være det verste som kan skje, men vi må være oppmerksom på at pensjonsordnin-

gens bidrag til det økte investeringsnivå dermed reduseres tilsvarende.

Hvis det skulle gå slik at pensjonsfondet gjør det mulig å holde et høyere nivå i boligbyggingen enn hva vi ellers kunne klart, vil dette også ha betydning for de vekstperspektiver som vi tidligere har diskutert. Hva godt man enn kan si om boligbyggingen, så har den vel større betydning for den alminnelige velferd enn for den økonomiske vekst. Det er ikke dermed sagt at vi ikke bør anvende midlene på denne måten. Det er tross alt ikke det viktigste om vi når fram til tusenårsriket et par år før eller senere.

Med slike perspektiver for anvendelsen av pensjonsfondets midler, skulle vel de som er redd for en alt for sterk maktkonsentrasjon hos staten, ha mindre grunn til å frykte. Statens makt måles ikke i første rekke i millioner og milliarder kroner. At staten står som fordringshaver for det meste av pantegjelden for boligbyggingen, gir den ingen innflytelse utover det å kunne påvirke boligbyggings sammensetning, boligenes kvalitet og deres byggemåte. Så sant vi anser boligbyggingen for en samfunnsoppgave, og det gjør vel alle partier i dag, kan det ikke være stort å si på en statsinnflytelse av denne art. Statens makt overfor samfunnets økonomiske liv i sin alminnelighet vil ikke øke nevneverdig ved dette.

I samme grad som pensjonsfondets midler i første omgang vil måtte konsentreres om boligreisingen, må en også skru ned forventningene til alt hva som ellers skal kunne gjøres med dem. Spesielt er det grunn til å peke på at slik som folkeflyttingene her i landet går, vil ikke en økt boligreising først og fremst finne sted i hva man kaller distriktene. Det er derfor en viss motsetning til stede mellom pensjonsfondet som kilde for distriktutbyggingen og dets rolle som redende engel for boligreisingen. Om dette vil få noen virkelig betydning for den distriktutbygging som faktisk kommer til å finne sted, er en annen sak. Utbyggingsfondets erfaring er jo at det ikke i første rekke er kapital det skorter på i distriktene, men nyttig initiativ, teknisk skoloring, industrielt miljø osv. Det vil nok bli disse faktorene som fortsatt vil være avgjørende for hvor langt vi skal nå i distriktutbyggingen og ikke så mye hvilke kapitalforsyninger man kan skaffe til veie.

Skulle man legge opp til en folkepensjonsordning uten fondsoppsamling, tror jeg dette uvegerlig ville måtte få betydning for det boligprogram vi vil være i stand til å realisere i de nærmeste 10 år. Man kan naturligvis si at dette er et sidehensyn som man ikke kan legge særlig vekt på, idet pensjonsordningens formål er å pensjonere, ikke å samle kapital. Det kan like fullt ikke skade å være oppmerksom på slike sidevirkninger av de standpunkter man inntar.

Som vanlig når økonomer snakker fag, har jeg måttet belegge mine ord med mange hvis og dersom og såfremt. Noe annet lovte jeg heller ikke innledningsvis, og vi bør neppe gjøre oss håp om å kunne komme fram til mer avgjorte standpunkter i denne vanskelige materien. Om vi hver på vår kant kan bidra til at den alminnelige debatt om denne saken kan rette seg mer mot hva vi må gjøre for at pensjonsordningen skal få de og de virkninger enn mot å fastslå hvilke virkninger den faktisk vil komme til å få, tror jeg at vi alle gjorde en nyttig gjerning.

Økonomisk Forskning

Under denne overskrift innførte vi i forrige nummer en spalte som vi håpet ville bli en fast foreteelse i vårt tidsskrift.

Hensikten er som nevnt å orientere de utdannede økonomiske kandidater og vår øvrige leserkrets om hva våre forskningsinstitutter driver med i dag. Dette vil vi da bl. a. gjøre ved å omtale publikasjoner som er utgitt i den senere tid. Derved vil vi også kunne informere litt om den litteratur som kommer ut om økonomiske emner.

I dette nummer vil vi omtale noen publikasjoner som er utgitt av Statistisk Sentralbyrå. Vi vil i det alt vesentlige holde oss til de to serier som blir kalt Artikler og Samfunnsøkonomiske studier. Vi har valgt å begynne med nr. 7 i Artikler og nr. 10 i Samfunnsøkonomiske Studier (SØS).

Serien Artikler fra Statistisk Sentralbyrå

Arne Amundsen: «Konsumelastisiteter og konsumprognoser bygd på nasjonalregnskapet». Særtrykk fra Statsøkonomisk tidsskrift, hefte 2 1963. (Nr. 7 1963), 44 sider.

Artikkelen gir resultatene av beregninger av etterspørselastisiteter for samtlige konsumgrupper og konsumposter i nasjonalregnskapets konsumgruppering. Beregningen dekker forskjellige perioder i tidsrommet 1930—1959. Betingede prognoser for året 1970 er gitt for konsumets sammensetning etter 30 grupper, og for sammentrekninger i 10 grupper og 4 grupper. Det er gjort et forsøk på, ut fra visse forutsetninger, å ta hensyn til virkningene av endringer i de relative priser.

Arne Oien og Hallvard Borgenvik: «Utviklingen i personlige inntektsskatter 1952—1964». (Nr. 8 1964), 30 sider.

I Artikler nr. 8 fra Statistisk Sentralbyrå har skatteforskningskontoret publisert en del beregninger som belyser utviklingen i inntektsskatter og trygdepremier fra 1962 og fram til i dag. Beregningene viser at gjennomsnittsskattene og marginalsattene av uendrede realinntekter har steget forholdsvis moderat. Den enkelte skattyter kan likevel ha hatt inntrykk av en langt sterkere stigning i skattene fordi de fleste inntekter er steget sterkere enn prisene. Dette er illustrert ved å følge inntekter som har steget i takt med industriarbeiderlønningene. Skattene har steget for stort sett alle inntekter og familietyper, men stigningen har vært mest markert for enslige.

Hallvard Borgenvik: «Personlige inntektsskatter i sju vest-europeiske land». (Nr. 9 1964), 16 sider.

I alle vest-europeiske land skrives det ut skatter på grunnlag av de personlige nettoinntektene. I Artikler nr. 9 fra Statistisk Sentralbyrå er det gitt en kort oversikt og sammenlikning av systemene i de

3 skandinaviske land, Nederland, Vest-Tyskland, Storbritannia og Frankrike. Skattene i de tre sistnevnte land er lavere over hele inntektsskalaen og for alle familietyper. Sammenlikner en de skandinaviske land og Nederland innbyrdes, vil resultatet være avhengig av hvilke inntekter i familietyper en ser på. Et særtrekk ved det norske systemet er at marginalskatten fortsetter å stige sterkt etter at den har passert 50 prosent, mens stigningen i marginalsattene for høyere inntekter i de øvrige land er mer avdempet slik at toppsatsen setter inn på et langt høyere inntektsnivå enn tilfellet er i Norge.

Gerd Skoe Lettenstrøm og Gisle Skancke: «De yrkesaktive i Norge 1875—1960 og prognoser for utviklingen fram til 1970». (Nr. 10 1964), 56 sider.

Denne artikkelen gir en framstilling av utviklingen i den norske yrkesbefolkning, dens størrelse og sammensetning, basert på oppgaver fra de offisielle folketellingene. Oversikten dekker perioden 1875—1960 og går særlig inn på utviklingen i tiåret 1950—1960 da det var uvanlig lav vekst i den yrkesaktive del av befolkningen. Artikkelforfatterne har satt seg som mål å tallfeste virkningen av de ulike faktorene som førte til at veksten i yrkesbefolkningen i 1950-årene ble så liten.

Kvinnernes, og da i første rekke de gifte kvinnernes deltaking i yrkeslivet, blir behandlet i et eget avsnitt. I en viss utstrekning har en forsøkt å sette yrkesfrekvensene blant gifte kvinner i Norge i perspektiv ved å trekke inn tilsvarende statistikk fra enkelte andre land.

Til slutt i denne artikkelen har en prøvd å gi en antydning om yrkesbefolkningens størrelse og struktur omkring 1970. Grunnlaget her er prognoser over befolkningen etter alder og kjønn, og bestemte forutsetninger om fordelingen av de voksne personene etter ekteskapelig status og utviklingen i yrkesfrekvensen.

Serien Samfunnsøkonomiske studier

Dr. philos. Julie E. Backer: «Dødeligheten og dens årsaker i Norge 1856—1955». (SØS nr. 10 1961), 246 sider.

Det arbeid som Statistisk Sentralbyrås forskningsavdeling her legger fram, gir en oversikt over utviklingen av dødeligheten og dens årsaker i Norge gjennom de siste hundre år. Det omfattende tallmateriale som ligger til grunn for analysen, er hentet dels fra uttrykt materiale i Byrået, dels fra over 200 før utkomne publikasjoner med statistiske data om folke-mengdens bevegelse og helseforholdene i Norge.

Behovet for et samlearbeid av denne karakter er åpenbar for enhver. Neppe noen annen periode i vårt lands historie har bydd på så store befolkningsmessige omveltninger som denne. I den foreliggende publikasjon vil våre leger, helsemyndigheter og andre finne et rikt materiale til belysning av de resultater som er oppnådd i kampen mot sykdom og død.

Publikasjonen er første del av en oversikt over befolkningsutviklingen i Norge i de siste hundre år. Meningen er at den vil bli fulgt av et bind med analyse av giftermåls- og fruktbarhetsutviklingen og inn- og utvandring.

Idar Møglestue: «Kriminalitet og sosial bakgrunn». (SØS nr. 11 1962), 194 sider.

Statistisk Sentralbyrå legger her fram resultatene av en spesialundersøkelse av kriminelles bakgrunnsforhold.

Undersøkelsen bygger på et materiale samlet av overlege Johan Scharffenberg i en 20-årsperiode fra 1920 til 1939. Materialet omfatter vel 4300 innsatte i Botsfengslet. Det er nesten samtlige langtidsstraf-

fede menn i Norge i 20-årsperioden og omtrent tien-departen av alle menn kjent skyldig i forbrytelser i dette tidsrom.

Det er i alt registrert omkring 30 kjennetegn for fangenes bakgrunnsforhold, kjennetegn som alle representerer tradisjonelle forklaringsfaktorer på kriminell atferd innen områdene familiebakgrunn, oppvekstvilkår, evner og utdanning, bosted, ekteskapelig stilling, arbeids- og edruskapsforhold. Etter Straffe-registeret er materialet tilført opplysninger om de sanksjoner for forbrytelser som fangene hadde pådratt seg fram til 1958, det vil si i storparten av fangenes totale kriminalitetsperiode.

Undersøkelsen gir en bred statistisk oversikt over Botsfengselsfangenes kriminalitet og sosiale bakgrunn, og den framstår i hovedsaken som en studie av samvariasjoner mellom «kriminalitetsgrad» og de registrerte bakgrunnsfaktorene. Den kriminelle aktivitetens avhengighet av de sosiale bakgrunnsforhold er blant annet analysert ut fra regresjonsbestemte kriminalitetsfunksjoner.

Til slutt vil vi kort nevne en publikasjon som heter «Veiviser i norsk statistikk». Den kom ut i 1963 og er på 61 sider. I denne publikasjon gir Statistisk Sentralbyrå en oversikt over norsk offisiell statistikk systematisert etter emne. Som hovedinndeling er brukt Byråets standardgruppering i 19 statistikk-områder. Innenfor hvert av disse er spesifisert de enkelte statistikker som utarbeides av Statistisk Sentralbyrå eller av andre offentlige organer. Publikasjonen har både norsk og engelsk tekst.

D. B.

12. nordiske Møte for yngre Sosialøkonomer

Stockholm 9.—12. juni 1968

Nationalekonomiska Institutionen i Sverige innbyr yngre sosialøkonomer i Norden til kongress på Håselby slott utenfor Stockholm i tiden 9. til 12. juni neste år.

Siste gang yngre nordiske sosialøkonomer satte hverandre stevne var i København i 1962. Deltakelsen fra vårt land var heller dårlig, og når våre svenske venner denne gangen innbyr til sammenkomst bør vi møte mannsterkt frem.

Den faglige rammen om møtet er «Ressursallokering og økonomisk politikk». Flere foredrag er allerede annonsert, f. eks. Kriterier for optimal allokering af produktionsfaktorer, Det offentliges afgifts- og takstpolitiks indflydelse på allokeringen, Utvecklingen av den intranordiska handeln inom EFTA, etc. Vår egen Per Schreiner vil ta for seg: Samarbeid ved produksjon og fordeling av elektrisk kraft i Norden.

Arrangørene lokker også med andre forlystelser, som f. eks. besøk på opera eller teater, båttur på Mälaren, større middag på Wennergrencenteret, etc. Forøvrig arbeides det med den endelige utformingen av programmet for møtet.

Alt i alt tegner dette til å bli 4 hyggelige dager i Stockholm i givende samvær med sosialøkonomiske venner fra alle nordiske land. Skulle ikke dette være noe å tenke på?

Interesserte kan få ytterligere opplysninger om og gjerne melde seg på til det 12. nordiske møtet ved henvendelse til

Frank Svendsen,
IBM A/S,
Haakon VII's gate 2
Oslo 1 (Telf. 41 77 45).

Eksamensbesvarelse i selvvalgte fag – økonometri, høsten 1963¹⁾

AV IVAR ØSTBYE

Den marginale forbrukstilbøyelighet i en befolkning kan estimeres på grunnlag av tidsrekke-data for forbruk og inntekt, eller på grunnlag av tverrsnittsdata («cross section»). Disse to metoder gir ofte systematisk forskjellige resultater. Diskuter hvilke grunner det kan være til dette. Kan det tenkes at man ved å trekke flere variable inn i analysen i tillegg til forbruk og inntekt kan få bedre samsvar mellom estimatene?

Diskuter hvilken av metodene ovenfor som kan være best egnet hvis formålet med estimeringen er å få et grunnlag for å anslå etterspørselsvirkningene av skattemessige tiltak i konjunkturregulerende øyemed.

I. Innledning.

For mange makroøkonomiske analyser, er det av spesiell interesse å kvantifisere den marginale forbrukstilbøyelighet for en befolkning.

Formålet kan f. eks. være å gi svar på spørsmålet om hvor meget nasjonalproduktet vil øke om investeringene f. eks. øker med 100 mill. kr. Som statistiker og økonom bør en rimelig nok formulere «svaret» i samsvar med forutsetningen en opererer med, dvs. modellforutsetningene og de rent stokastiske forutsetninger en rekner med.

Rent innledningsvis vil vi også presisere hva en legger i tverrsnittsdata og tidsrekke-data.

La oss anta at vi har en variabel X som «avhenger» av en annen variabel Y således:

$$(1.1) \quad X_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 Y_{it} + U_{it}$$

X_{it} = Verdien av X for individ nr. i på tidspunkt t . ($i = 1, 2, \dots, N$, $t = 1, 2, \dots, T$)

Y_{it} = Verdien av Y for individ nr. i på tidspunkt t .

Et *tverrsnitts-sampel* består kort og godt av data for de spesifiserte variable vi er interessert i, for et tidspunkt (eller periode), men for ulike individer. Dvs. tar vi samplet på t_0 , har vi:

$$(1.2) \quad \begin{matrix} X_{1t_0} & X_{2t_0} & \dots & X_{Nt_0} \\ Y_{1t_0} & Y_{2t_0} & \dots & Y_{Nt_0} \end{matrix}$$

Tidsrekke-samplet kan tenkes fremkommet ved at vi på ulike tidspunkter, men for samme telle-enhet, observerer verdier på de variable, dvs.:

$$(1.3) \quad \begin{matrix} X_{j1} & X_{j2} & \dots & X_{jT} \\ Y_{j1} & Y_{j2} & \dots & Y_{jT} \end{matrix}$$

En trenger ikke nødvendigvis betrakte individer, men det er brukt ovenfor som en ren illustrasjon.

¹⁾ Karakter 2.20.

II. Nærmere om estimeringen av den (totale) marginale forbrukstilbøyelighet i en befolkning.

Vi vil for det første se hvilken tolking en kan legge i estimeringsmetodene: 1) estimering på grunnlag av tidsrekke-data og 2) på grunnlag av tverrsnittsdata. Vi får bruk for en del symboler:

c_{it} = Konsumet til individ nr. i på tidspkt. t
($i = 1, 2, \dots, N$, $t = 1, 2, \dots, T$)

r_{it} = disponibel inntekt for individ nr. i på tidspkt. t
 u_{it} = stokastiske restled,

der $E(u_{it}) = 0$ og $\text{var}(u_{it}) = \delta u^2$

$E(u_{it} u_{it+j}) = 0$ når $j \neq 0$.

Ser vi først på tolkingen ved kort tidsrekke-estimering, kan vi tenke oss at vi fremsetter teorien:

2.1 $C_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 r_{it} + u_{it}$, α_0 og α_1 er konstanter uavhengig av i hvor $t = 1, 2, \dots, T$, mens i er gitt datum. Foreløpig drøftes ikke hvor god modellen er, men bare et par viktige tolkninger av den. Forutsettes (2.1) så antar vi at individet reagerer likt på ulike tidspunkter. Dette er kanskje en stram forutsetning. En skulle kanskje rekne med at α_1 = den marginale forbrukstilbøyelighet var stokastisk, f. eks.:

$$(2.2) \quad \alpha_{1t} = \delta + w_t,$$

hvor $E(\alpha_{1t}) = \delta$, og derfor

$$E(w_t) = 0$$

Tar vi deretter for oss et tverrsnittssampel, har vi

$$(2.3) \quad C_{it_0} = \alpha_0 + \alpha_1 r_{it_0} + u_{it_0} \\ (i = 1, 2, \dots, N)$$

Her forutsetter vi at *ulike* individer reagerer likt når det gjelder konsumet som en funksjon av inntekter.

Dette kan synes som en stram forutsetning, og en måtte kanskje regne med at den marginale forbrukstilbøyelighet ikke er lik for alle befolkningsgrupper. F. eks. kan α_1 være «stor» for unge familier, og «små» for eldre. Rase og utdanning spiller kanskje også inn.

*

Etter disse rent tolkingsmessige spørsmål, skal vi gå over til den «praktiske» side av saken, og se litt på hvordan en kan «forklare» forskjellene som oppstår ved bruk av de ulike datatyper.

A. Fremgangsmåten ved tverrsnittsdata:

Antar vi at vi har foretatt en forbruksundersøkelse, og på denne måten har skaffet oss et tverrsnittsmateriale, kunne vi tenke oss å gå frem slik:

1.) Vi antar at f. eks. følgende stokastiske modell gjelder:

$$(2.4) \quad C_i = \alpha_0 + \alpha_1 r_i + u_i \quad (i = 1, 2, \dots, N)$$

hvor symbolene er som forklart foran. De stokastiske

egenskapene for u_i regner vi er $E(u_i) = 0$, $E(u_i^2) = \delta u^2$ ($i = 1, 2 \dots u$), og $E(u_i u_{i+j}) = 0$, når $j \neq 0$.

(2) Deretter estimeres α_1 og α_0 ved hjelp av minste kvadraters metode, eller f. eks. «maximum likelihood principle» om vi har spesifisert u 's fordelingslov nærmere.

Under visse omstendigheter er denne metoden *ikke alltid brukbar* dvs. at vi generelt kan påpeke at det estimat vi får for α_1 er «biased», og kanskje for stort. Dette siste skal vi se litt nærmere på.

For det første kan teorien (2.4) kritiseres. *Er det relevant bare å trekke inn den disponible inntekt som forklaringsvariabel?*

Er det f. eks. ikke så at formuen, familiefarens alder, antall forbruksenheter o. l., spiller en stor rolle for c ?

Det er vel også å vente at r varierer sammen med noen av disse andre forklaringsvariable.

Men, vil en ofte påstå, dette er «inkludert» i feilleddet. Hvis så er tilfelle at en har «inkludert» de andre variable i feilleddet, og vi må regne med at r varierer systematisk med noen av de andre forklaringsvariable, blir variasjonene i r_i ikke uavhengig av variasjonene i u_i , og betingelsene for å bruke minste kvadraters metode under estimeringen er ikke oppfylt, idet en ikke kan påberope seg at Markovs teorem gjelder.

Derfor vil en slik metode som bygger på (2.4) alene, gi estimater på α_1 , som vi ikke kan si noe om, hvis vi ikke innfører flere forutsetninger.

B. Fremgangsmåten ved tidsrekke-data:

Har vi tidsrekke-data, kan vi nå fremlegge teorien

$$(2.5) \quad c_t = \alpha_0 + \alpha_1 r_t + u_t \quad (t = 1, 2 \dots T)$$

Antar vi at (2.5) er data som er samlet for én enkelt telleenhet, så kan en nå spørre seg om minste kvadraters metode er relevant for å anslå α_0 og α_1 . Vi forutsetter at $E(u_t) = 0$, $E(u_t^2) = \delta u^2$ og $E(u_{t+j} u_t) = 0$, $j \neq 0$.

Det er analogt med å spørre om variasjonene i r_t er uavhengig av variasjonene i u_t . Dvs. om vi kan betrakte r_t som en gitt størrelse.

Det er vel her kanskje rimelig, men ikke selvsagt, å anta at f. eks. formuen *ikke* varierer i takt med r_t i dette opplegget. Rimelig er det også å anta at r_t ikke varierer stort med antall forbruksenheter.

I dette tilfelle kan det være mer relevant enn i tilfellet (2.4), å estimere α_1 = den marginale forbrukstilbøyelighet sett ut fra (2.5) ved hjelp av minste kvadraters metode.

Av punktene A og B ovenfor kan vi påpeke følgende: (a) under visse forutsetninger, som nevnt, kan bruken av tverrsnittsdata og f. eks. minste kvadraters metode, gi oss «feil» anslag på den marginale forbrukstilbøyelighet. (b) Ved tidsrekke-data kan det være slik at α_1 blir bestemt «ganske godt», dvs. uten særlig «bias».

*

Det som er nevnt ovenfor, gir en pekepinn om hvorfor en får «systematiske» forskjeller ved de to datatypene. Hvor stor feilen kan bli, og hvordan en kan unngå å gjøre feil ved tverrsnittsdata skal behandles i det følgende.

III. Estimering av den marginale forbrukstilbøyelighet under hensyntagen til flere variable enn den disponible inntekt:

Som tidligere påpekt, er det flere forklaringsvariable en kan ta hensyn til enn inntekten, når en skal bestemme den marginale forbrukstilbøyelighet. Enkelte av disse variable er

1. Formuen
2. Familieoverhodets alder
3. Antall forbruksenheter i familien m.v.

Antar vi at vi har tverrsnittsdata, og vi fremdeles kaller forbruket for C_i , og inntekten for r_i , og de «andre forklaringsvariable» for $x_{i1} \dots x_{im}$, vil vi nå anta at følgende teori gjelder:

$$(3.1) \quad c_i = \alpha_0 + \alpha_1 r_i + \sum_{j=1}^m \beta_j x_{ji} + W_i$$

Hvor vi antar at det stokastiske restledd har fordelingsegenskapene: $E(W_i) = 0$, $E(W_i) = W^2$ og $E(W_i W_{i+j}) = 0$, for $j \neq 0$.

I dette tilfellet er det kanskje riktig å bruke f. eks. minste kvadraters metode for å anslå α_1 . Dette vil være tilfelle om vi har gjort listen over variable $X_1 \dots X_m$ så omfattende at variasjonen i r_i blir uavhengig av variasjonene i W_i , og hvis da alle x_{ji} er uavhengig av variasjonene i W_i , kan også $\alpha_0, \beta_1 \dots \beta_m$ estimeres.

Hvis det er *multicollinearitet* i materialet er problemet verre. Vi skal her se på et enkelt eksempel.

Anta at vi i (3.1) bare har spesifisert formuen: x_{i1} som «tilleggsvariabel», dvs. (3.1) kan skrives:

$$(3.2) \quad c_i = \alpha_0 + \alpha_1 r_i + \alpha_2 x_{i1} + W_i$$

Hvis det eksisterer en sterk linær sammenheng mellom r_i og x_{i1} vet vi ut fra den generelle statistiske teori, at estimatene for α_0 og α_1 blir feilaktige. Antar vi at sammenhengen mellom r_i og x_{i1} er således:

$$(3.3) \quad x_{i1} = \beta_0 + \beta_1 r_i + v_i$$

der v_i er et stokastisk feilledd, har vi at (3.2) kan skrives:

$$(3.4) \quad c_i = (\alpha_2 + \alpha_2 \beta_0) + (\alpha_1 + \alpha_2 \beta_1) r_i + (W_i + \alpha_2 v_i)$$

Antar vi nå at v_i har de samme fordelingsegenskaper som W_i , men at $E(v_i^2) = \delta v^2$, kan vi nå nytte minste kvadraters metode til å anslå $(\alpha_1 + \alpha_2 \beta_1)$. Da det er rimelig å anta at α_2 og β_1 er positive, vil dette estimatet være *systematisk større* enn .

Går vi nå tilbake til (2.4) foran, ser vi at om vi hadde estimert « α_1 » ut fra (2.4), når forutsetningen (3.2), (3.3), (3.4) var riktige, så ville vi antagelig ha overvurdert α_1 . Det er best her å uttrykke seg så forsiktig, for estimatet kan være belastet med samplingsfeil, slik at estimatet ikke ville ligget så langt fra den «sanne» α_1 .

*

Som tidligere nevnt, er ofte ikke slike problemer tilstede ved tidsrekke-data. Ved tidsrekke-data skulle en altså ha sjanse for å få bedre estimater for α_1 , i hvert fall når betingelsen om at r_t er exogent gitt holder. Som nevnt kan tverrsnittsdataene gi systematisk større verdier for α_1 enn ved tidsrekke-data, hvis vi ikke trekke inn *andre* forklaringsvariable.

*

Hovedkonklusjonen av ovenstående må være at en bør hente *andre* forklaringsvariable enn bare inntek-

ter ved tverrsnittsdata. Selv om det ofte er relevant å anta at konsumet bare avhenger av inntekten ved *tidsrekke*data, kan det også her være relevant å trekke inn andre forklaringsvariable. En kunne f. eks. føye en trend til, som kunne gi uttrykk for endringer i «smak» over tiden:

$$(3.5) \quad c_t = \alpha_0 + \alpha_1 r_t + \alpha_2 t + u_t$$

Prisene kan endres meget i løpet av en tidsperiode, og det burde derfor være naturlig å måle de variable i faste priser når en har tidsrekke*data*. Ellers ville verditallene som ble brukt kanskje gi nokså misvisende estimater for α_1 . I økonomiske teori, er det jo et «hovedpoeng» at det er realkonsumet som avhenger av realdisponibel inntekt.

*

IV. Tilfelle hvor også tidsrekke*data* gir systematisk feil anslag på den mariginale konsumtilbøyelighet.

Når en estimerer den mariginale forbrukstilbøyelighet ut fra tidsrekke*data*, er det som regel ikke slik at en tar for seg *et bestemt individ*, og observerer de relevante variable hos dette individet i en bestemt tidsperiode.

I praksis bruker en ofte følgende modell:

$$(4.1) \quad \begin{aligned} & C_t = \alpha Q_t + \beta u_t \\ & E(u_t) = 0 \\ & E(u_t^2) = \delta u^2 \\ & E(u_t u_{t+i}) = 0, i \neq 0 \end{aligned}$$

hvor

C_t = privat konsum
 Q_t = Privat disponibel inntekt

(Kalles R_t = nettonasjonalprodukt, og T_t for «netto» skattebeløp, har vi $Q_t = (R_t - T_t)$)

Ofte bruker en minste kvadraters metode rett på (4.1), og får et «estimat» for

$$(4.2) \quad \alpha^* = \frac{m_{cq}}{m_{qq}}$$

hvor

$$m_{cq} = \frac{1}{n} \sum_{t=1}^n (Q_t - \bar{Q})^2, \text{ og } m_{qq} = \frac{1}{n} \sum_{t=1}^n (C_t - \bar{C}) (Q_t - \bar{Q})$$

*

Dette vil under visse forutsetninger medføre at α^* *er systematisk større enn* α .

Variasjonene i Q_t vil vanligvis avhenge av variasjonene i u_t . Tenker vi oss en lukket sektor har vi jo økosirkrelasjonen:

$$(4.3) \quad Q_t = C_t + I_t$$

hvor I_t er definert som nettorealinvesteringer *minus* skatter. Hvis vi kan anta at f. eks. I_t er en gitt ikke-stokastisk tidsserie, (dvs. $E(I_t) = I_t$, $E(I_t u_t) = I_t E(u_t) = 0$ osv.), og hvis vi forutsetter at

$$(4.4) \quad \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{1}{n} \sum_{t=1}^n (I_t - \bar{I}) = \bar{m}_{II}, \text{ en}$$

gitt positiv konstant. Hvor n er antall observasjoner — kan vi vise at:

*) Andre forutsetninger om at I_t er stokastisk kan også nyttes her.

$$(4.5) \quad p \lim_{n \rightarrow \infty} \alpha^* > \alpha \text{ når } 0 < \alpha < 1$$

Av (4.1) og (4.3), følger nemlig at

$$(4.6) \quad Q_t = \frac{1}{1-\alpha} I_t + \frac{\beta}{1-\alpha} + \frac{u_t}{1-\alpha}$$

og

$$(4.7) \quad C_t = \frac{\alpha}{1-\alpha} I_t + \frac{\beta}{1-\alpha} + \frac{u_t}{1-\alpha}$$

Innsettes så (4.6) og (4.7) i «estimatet» for α , ser vi at grensen $p \lim_{n \rightarrow \infty} \alpha^*$ blir

$$(4.8a) \quad p \lim_{n \rightarrow \infty} \alpha^* = \frac{\alpha \cdot \bar{m}_{II} + \delta u^2}{\bar{m}_{II} + \delta u^2}$$

$$(4.8b) \quad = \alpha + \frac{(1-2)}{1 + \frac{m_{II}}{\delta u^2}}$$

Symbolene $\bar{m}_{II}$ og δu^2 er forklart foran.

Av (4.8)b ser vi at $p \lim_{n \rightarrow \infty} \alpha^* > \alpha$ om $0 < (1-\alpha) > 1$, dvs. om $0 < \alpha < 1$. Likeledes ser vi at «estimatet» α^* , blir «bedre» jo større m_{II} er. Det er m.a.o. en «fordel med stor variasjon i investeringene.

Hvis I ble holdt *helt fast*, dvs. $m_{II} = 0$, ville $p \lim_{n \rightarrow \infty} \alpha^* = 1$, altså være uavhengig av α .

Dette siste er naturlig da vi iflg. (4.3) har at:

$$(4.9) \quad C_t = Q_t \div I (= \text{konstant})$$

Ovenstående viser at hvis en ikke «tenker seg godt nok om», vil også tidsrekke*data*-analysen, gi systematisk gale estimater for den mariginale forbrukstilbøyelighet. Da har vi spesifisert *enda* en situasjon hvor en kan ha systematisk avvik mellom de ulike måter å estimere den mariginale forbrukstilbøyelighet på, nemlig:

- (1.) Tverrsnittsdata-analysen gir korrekt anslag for den mariginale forbrukstilbøyelighet.
- (2.) Tidsrekke-analysen gir for store estimater for forbrukstilbøyeligheten.

Bruker en «gale metoder» ved *begge* datatyper, kan en slumpe på at en ikke finner noen «systematisk forskjell, idet begge metoder gir for store anslag på forbrukstilbøyeligheten jamt over.

*

Modellen (4.1) — (4.3), gir oss dessuten et tips om at en har en mikromodell:

$$(4.10) \quad c_{ti} = \alpha_0 + \alpha_1 r_{ti} + u_{ti}$$

der (4.10) er forbruksrelasjonen for et enkelt individ nr. i , så er det kanskje ikke alltid helt relevant å forutsette at variasjonene i u_t er uavhengig i variasjonene i r_t , *selv om vi har tidsrekke*data.

Hvis r_{ti} er privatdisponibel inntekt for individ i ($i = 1, 2, \dots, N$) på tidspkt. t , så har vi jo

$$(4.11) \quad Q_t = \sum_{i=1}^N r_{ti} \text{ og } C_t = \sum_{i=1}^N c_{ti}$$

dvs.

$$(4.12) \quad \sum_{i=1}^N r_{ti} = \sum_{i=1}^N C_{ti} + I_t$$

Av (4.10) og (4.12), ser vi at sammenheng mellom r_{ti} og u_{ti} er det nok likevel. Det er da bare å «håpe på» at denne sammenhengen er «svak» når en bruker f. eks. minste kvadraters metode for å estimere , ut fra tidsrekkesamplet og teorien (4.10).

*

En annen ting som kan belyse at tidsrekke-data-analysen gir systematisk forskjellige estimater for den marginale forbrukstilbøyelighet tverrsnittsdata-analysen, kan være følgende:

Anta at vi ved hjelp av tverrsnittsdata, har estimert forbrukstilbøyeligheten «riktig».

Anta videre at vi har et tidsrekkesample, og så estimerer forbrukstilbøyeligheten. Anta videre at vi finner en «Systematisk forskjell».

Dette kunne kanskje skyldes at det har foregått *et skift* i den marginale forbrukstilbøyelighet i perioden. Slike skift er svært diskutert i økonometrien. En har f. eks. søkt å undersøke om forbrukstilbøyeligheten er endret fra før siste verdenskrig og etter siste verdenskrig. En analyseteknikk her er å innføre «Dummy variables» i konsumfunksjonen, og deretter teste om der eksisterer noen forskjell for førkrigs- og etterkrigs- forbrukstilbøyelighet.

*

VI. Valg av metode når en skal anslå etterspørselsvirkningene av skattemessige tiltak i konjunkturregulerende øyemed.

Ovenfor har vi behandlet en rekke teknisk-økonomiske metoder når en skal estimere den marginale forbrukstilbøyelighet ut fra ikke ulike datatyper.

Vi vil nå se på det praktiske problem som er antydnet som overskrift til kapittel VI ovenfor.

Vi tillater oss å presisere problemstillingen ved en enkel makroøkonomisk (ikke stokastisk) modell for en lukket sektor:

$$(5.1) \quad R = C + I + G$$

$$(5.2) \quad C = \alpha (R - T) + \beta$$

$$(5.3) \quad I = \text{autonomt bestemt.}$$

Hvor:

C = privat konsum

I = privat investering

G = offentlig kjøp av varer og tjenester

T = skattebeløpet

R = netto nasjonalproduktet

T og β er offentlige handlingsparametre.

Differensieres systemet over får vi si:

$$(5.4) \quad dR = \frac{1}{1-\alpha} (dG + dI + dT)$$

$$(5.5) \quad dC = \frac{\alpha}{1-\alpha} (dG + dI + dT)$$

Her står α for den marginale konsumtilbøyelighet, som vi antar $0 < \alpha < 1$. Det offentlige kan ha to målsettinger maksimalt, idet en bare har to handlingsparametre.

At «konjunktorene endres» kan vi, innenfor denne enkle modellen, anta skjer ved at I får positive eller negative skift. Vi antar så at myndigheten venter at I skal få et positivt skift dI . G holdes konstant tenker

vi oss. For at det positive skift i I ikke skal medføre «press på prisene» beslutter myndighetene å heve skattebeløpet med $k \cdot dI$, der

Et spørsmål kan da være hvor stor blir dC og dR ? I det vi setter $dT = k dI$, får vi av (5.4) og (5.5):

$$(5.6) \quad dC = \frac{\alpha}{1-\alpha} (1-k) dI > 0$$

$$(5.7) \quad dR = \frac{1-\alpha k}{1-\alpha} dI > 0$$

Myndighetene kan da «prøve seg fram» med ulike verdier av k for å finne den beste realøkonomiske løsningen på C (og dR). Vi har forutsatt at $0 < k < 1$, idet vi antar at *litt* øking i R og C er det plass for innen den realøkonomiske rammen.

*

Ovenstående skulle vise hva en legger i «skattemessige tiltak» og «konjunkturregulering», selv om problemet er noe forenklet.

Vi ser at *etterspørselsvirkningen* dC *avhenger av* α *generelt*, og det er derfor av stor betydning for myndighetene å ha anslag på α slik at dC kan forutsies med «stor» nøyaktighet når dI og k er gitte data.

Problemet blir derfor:

Hvilken av de ovennevnte metoder for anslag på den marginale forbrukstilbøyelighet skal vi bruke?

Skal vi spesielt bruke estimater basert på tverrsnittsdata, eller skal vi bruke materiale basert på tidsrekke-data?

Vi vil først se på tilfellet med *tverrsnittsdata*. Vi innfører symbolene:

R_i = bruttoinntekten til individ nr. $i = 1, 2 \dots N$

T_i = skattebeløpet ind. nr. i betaler til staten

$r_i = (R_i - T_i)$ = disponibel inntekt for individ nr. i ($i = 1, 2 \dots N$)

Vi betrakter da den «generelle teorien»

$$(5.8)$$

$$C_i = \alpha_0 + \alpha_1 (R_i - T_i) + \sum_{j=1}^m \beta_j X_{ji} + U_i$$

Selv om nå r_i og u_i er uavhengig av hverandre, kan vi si at det estimat α_1 , som fås ved å bruke f. eks. minste kvadraters metode på (5.8) er relevant for vårt formål?

Jeg tror at en må svare «nei» på dette spørsmålet, i hverfall for Norges vedkommende.

Det vi får estimert ovenfor vil være en slags «sosial forbrukstilbøyelighet». Det er på grunnlag av de foretatte forbruksundersøkelser *visse målefeil* både mhp. c_i og r_i .

Problemet målefeil er ikke drøftet eksplisitt i det ovenstående, idet vi så mer «teoretisk» på problemet, og implisitt antok at de variable var målt riktig.

Dette med «sosial forbrukstilbøyelighet» kan forklares ved at for visse goder, eller grupper goder, får oppgitt *for lavt* forbruk (f. eks. for alkohol, tobakk m. v.).

Av den grunn kunne det tenkes at den «sosiale forbrukstilbøyelighet» er *mindre* enn den staten er interessert i for modellen (5.1)–(5.3). For det andre kan en anta at $r_i = (R_i - T_i)$ er målt «riktig».

Forts. 3. omsl.side.

Kapitalmangel er et velkjent fenomen spesielt for mindre og mellomstore bedrifter som er inne i en ekspansjonsperiode. I mange tilfelle begynner slike bedrifter seg i den situasjon at deres omsetning og nye ordre øker i et meget hurtig tempo og på grunn av den kreditperiode de vanligvis må gi sine kunder av konkurransemessige hensyn, er de kommet i en slik anstrengt likviditetsposisjon at de må bremse på ekspansjonen og en gunstig utvikling av salget av sine produkter. Dette er ofte tilfelle selv om deres bankforbindelse har ytet bedriften kreditt i den utstrækning den finner det forsvarlig i henhold til sin egen utlånspolitikk. På den annen side finner de at deres debitorer og utestående fordringer øker både når det gjelder beløp og kredittperiodens lengde.

Hvordan virker den i praksis?

FACTORING som finansieringskilde

Av siviløkonom Jakob Haugå

Det har vært gjort mange forsøk på å reise finans for å hjelpe slike bedrifter over likviditetsvanskelighetene og det er vel naturlig at det bl. a. har vært tatt sikte på å frigjøre de store beløp som er frosset som utestående fordringer og føre disse tilbake som arbeidskapital i bedriften. Tross alt er dette bedriftens egne midler og en metode som kan løse dette problemet best er kanskje den som populært kalles factoring. I det etterfølgende skal gis en liten skissering av factorings historikk og hvordan den virker i praksis.

Factoring slik vi kjenner den i dag har vært benyttet i USA i en årrekke, men har også vært kjent i Europa, spesielt i England, i flere år. I Norge er det spesielt i de siste årene at factoring har vært noe særlig omdiskutert. Det er allerede noen ganske få foretagender som driver en slags form for factoring i Norge, men omfanget av deres virksomhet er foreløpig beskjedent.

Uttrykket «factor» kommer fra det latinske verbet «facere» og betyr egentlig «den som får tingene gjort». Factor spilte en viktig rolle i handel og industri allerede i det gamle romerriket. De rike romere leiet «factors» til å bestyre sine gods og selge de produkter som ble produsert der. Langt tilbake i historien kan man således finne omtale av «factors» som var beskjeftiget med å distribuere varer og industriprodukter.

Men en «factors» aktiviteter har forandret seg adskillig opp gjennom tidene og hva vi i dag mener med factoring er nesten umulig å sammenligne med disse tidligere «factors».

I løpet av det 17. århundre vokste det gradvis frem en klasse av lokale factors i og omkring London som drev med salg og finansiering av de stadig økende mengder korn, ull og tekstiler som ble omsatt i de større handelssentre. Da det store Øst Asiatiske Kompagniet vokste fram i det 18. århundre ble det nødvendig å ha en agent, eller en «factor», i disse handelssentra hvis oppgave også inkluderte det å gi kreditter.

I det 19. århundre var den vanlige oppfatning av en «factor» at han var en som solgte visse varer som var betrodd ham av eieren med den hensikt at han skulle selge varene mot en provisjon.

På denne tid ble en «factor» nærmest betraktet som en salgsagent og betegnelsen «factor» ble ofte brukt i forbindelse med import, i tekstilindustrien og i omsetningen av landbruksprodukter.

Uttrykket «delcredere agent» ble også ofte brukt for å beskrive de oppgaver som en factor påtok seg når han solgte på kreditt og selv sto ansvarlig dersom kjøperen ikke skulle oppfylle sine forpliktelser. For denne ekstra risiko ble factor betalt en «delcredere provisjon». Og derfra går utviklingen raskt mot «factoring» slik vi kjenner den i dag. En factor i våre dager driver sjelden noen virksomhet på produksjons- eller salgssiden som sådan, men er så og si utelukkende beskjeftiget med finansiering og inkasso.

Factors virksomhet i dag kan variere ganske sterkt fra det ene factorselskapet til det andre. En factors vesentlige funksjoner er i korte trekk:

- 1) å kjøpe fra en produsent eller selger hans fakturaer eller utestående fordringer.
- 2) å garantere produsenten eller selgeren mot eventuelle tap på grunn av kjøpers manglende betalingssevne.
- 3) å bokføre alle fakturaer hver for seg med nøye angivelse av den enkelte fordrings forfallsdag og innkassere beløpet ved forfall direkte til kjøperen.
- 4) å finansiere produsents eller selgers business virksomhet ved,
 - a) å forskuttede ham før forfall de beløp som tilsvare de kjøpte fordringer på tredjemann
 - b) å yte lån mot sikkerhet i varelager eller varer som bearbeides
 - c) eller i noen tilfelle å yte lån uten annen sikkerhet enn kundens eget navn.

I en større factor's organisasjon er det som regel en rekke spesialistavdelinger så som:

- 1) *Spesiell ekspedisjonsavdeling* som tar seg av rutinekorrespondanse og forsendelse av dokumenter etc.
- 2) *Bokholderi* som kontrollerer fakturaer, kalkulerer rabatter, foretar bokføring av oppkjøpte fordringer, innbetalinger, kreditter osv., beregner de forskjellige beløp som bør tilbakeholdes som en reserve for hver enkelt kunde hvis ønsket. Videre sørger den for at oppgaver og kontoutdrag blir sendt til kunden med jevne mellomrom.
- 3) *Inkassoavdeling* som holder øye med forfallsdagene, påser at fordringene blir innkassert i rett tid, og tar de nødvendige skritt dersom en fordring ikke blir betalt.

- 4) *Administrasjonsavdeling* bestående av sjefene for organisasjonen, som holder kontroll med de forskjellige operasjoner innen virksomheten, opprettholder kontakt med bankforbindelse, forestår virksomhetens public relation — og marketing arbeid samt forsøker å bevare og øke kundenes goodwill overfor tredjemann eller kjøper.
- 5) *Kontrollavdeling* som innhenter kredittopplysninger om kundene og deres forbindelser, samt andre opplysninger som gir ledelsen den nødvendige veiledning når det gjelder ansettelse av renter, provisjoner etc.

Kontrakten mellom factor og kunden er ofte et forholdsvis enkelt dokument som fremsetter de betingelser som factor forlanger oppfylt før han går med på å kjøpe kundens fordringer. Kontrakten kan gjelde for ulike perioder, men gjelder ofte for et år ad gangen med en opsjon til å kansellere kontrakten mot en viss oppsigelse for begge parter vedkomme-

A. Factor påtar seg:

- 1) å diskontere fordringer som knytter seg til kundens varesalg forutsatt at salgene er forelagt og godkjent av factor samt at fakturaer og skipningsdokumenter er mottatt.
- 2) å stå ansvarlig for riktig oppfyllelse og innfrielse av fordringene, men slikt ansvar gjelder kun kjøpers solvens. Skyldes manglende betaling andre forhold som f. eks. at varen ikke blir akseptert, har factor regress mot kunden.
- 3) å føre nøye oversikt over kundens salg, fordringer og innbetalinger,
- 4) å sende kunden månedlig utdrag av hans konto.

B. Kunden på sin side påtar seg:

- 1) å overføre til factor alle sine fordringer både eksisterende og fremtidige i kontraktperioden.
- 2) å sende alle fakturaer til factor så snart varene er sendt
- 3) å påføre fakturaene at fordringen er betalbar til factor
- 4) å sende navn på eksisterende kunder til factor for godkjennelse før varene selges
- 5) å videresende prompte til factor alle innbetalinger fra kjøper som ved en misforståelse måtte bli betalt direkte til selger.
- 6) å underrette factor om alle kreditter og rabatter som innrømmes samt alle returnerte varer med angivelse av årsaken til at varene er returnert.
- 7) at alle utestående fordringer som ikke blir betalt ved forfall *av noen annen grunn enn kjøpers insolvens* kan, om factor ønsker det, føres tilbake til selger.

C. Dessuten innholder kontrakten avtalen mellom partene når det gjelder den rente som skal belastes pluss eventuell provisjon, samt andre generelle betingelser.

Selvsagt varierer oppbygningen og fremgangsmåten endel, men ovenstående er nokså vanlige prinsipper i en factors virksomhet. I et tilfelle hvor factor tar over fordringen straks varen er solgt og samtidig forskutterer beløpet, så virker dette faktisk som et kontant salg mot en rabatt tilsvarende den rente som belastes hva selger angår. Eller om man vil kan man si at selger på denne måten skaffer seg en form for selvfinansiering i og med at finansieringen stammer

fra hans eget salg. Ofte vil man finne at denne form for finansiering er mindre kostbar enn mange andre former for opplåning i og med at finansieringen er så nært knyttet til bevegelsen i salget. Den form for finansiering som det kanskje er nærliggende å sammenlikne factoring med fra dette synspunkt er kassakreditt hos en bank. I enkelte tilfeller forskutterer factor 90 prosent av fordringene, og holder 10 prosent tilbake som en slags «reserve» mens de i andre tilfelle forskutterer fulle 100 prosent. Det hender også at factor innrømmer overtrekningsfaciliteter til enkelte av sine større kunder.

Andre fordeler som factoring byr på, er bl. a.:

- 1) Reduksjon av variable omkostninger ved at man unngår inkasso, utgifter og tap på grunn av kjøpers insolvens, for ikke å snakke om besparelse av kontor- og bokholderiutgifter og delvis lønninger.
- 2) Selgers mulighet til å innvilge rabatter til enkelte kunder dersom han ønsker det, i og med at hans salg nå nærmest blir på kontantbasis.
- 3) Produsenten kan benytte seg av denne «ekstra» kapitalen til gunstige innkjøp av råmaterialer eller innkjøp av maskiner og nytt utstyr.
- 4) Dessuten får han mer tid til å konsentrere seg om produksjon og distribusjon. I våre dager er dette særdeles viktig, da det av en forretningsmann, som vil være konkurransedyktig, kreves tid og energi til forskning, human relations, studering av skatte- og juridiske spørsmål, samt myndighetenes mange tariffer og restriksjoner.

Men det er vel også naturlig at det er blitt reist endel innvendinger mot factoring. En av de mest vanlige innvendingene er at en bedrift som diskonterer sine utestående fordringer hos en factor vil miste endel tillit og kredittverdighet. For en som låner penger til en bedrift utgjør posten utestående fordringer i regnskapet et viktig moment for vurderingen av lånets størrelse og sikkerhet. I tillegg til faste aktiva og varebeholdning utgjør vanligvis de utestående fordringer en form for sikkerhet for en kreditor. Faller debitormassen bort, kan man kanskje vente at delvis sikrede og usikrede kreditorer vil innskrenke sine kreditter.

Til dette er å svare at man ikke må overse det faktum at vedkommende får kontanter frigjort som han bruker til å ekspandere sin produksjon og distribusjon — og at han dessuten ved å holde sine aktiva likvide er i bedre stand til å møte sine forpliktelser. Dessuten kan han i enkelte tilfelle kanskje igjen tjene på kontantrabatter oppnådd fra hans egne leverandører av råmaterialer etc. Dersom man holder disse fakta sammen med en dynamisk og god ledelse av bedriften, skulle man i det lange løp være like godt «sikret» som om man satte sin lit til det beløp som ellers er «innefrosset» som utestående fordringer.

En annen kritikk som av og til gjør seg gjeldende er at ved å overlate så mye til factor, mister selger mye av kontakten med sine kunder. Dette argument er for en stor del av følelsesmessig karakter, men er ikke helt uberettiget. Enkelte factors har innsett dette og i hvertfall en større factor i London har lansert en ny metode for å imøtekomme denne kritikken. I stedet for å selge sine varer til kunden, selger bedriften sin varer til factor mot kontant betaling.

Fortsettes neste side, nederst.

1. Avdeling, økonomisk avsnitt.

Teoretisk økonomi I (mikro).

Gi en framstilling av det analytiske skjema for monopoltilpasning under forutsetning av faste priser på produksjonsfaktorene. Drøft hvordan a) et skift i etterspørselen og b) et skift i grenseomkostningene virker på monopolsituasjonen.

Hvordan vil De forklare at slike skift kan oppstå?

Teoretisk økonomi II (makro).

Uttled på grunnlag av nasjonalregnskapsdefinisjonene uttrykk for sparingen i

a) en lukket sektor

b) en åpen sektor.

Drøft deretter hvilke muligheter det offentlige har for å påvirke sparingen i en åpen sektor.

Næringsøkonomi.

Fra produksjonsteorien kjenner vi begrepene «passuskarakteren av produksjonen» og «substitusjonsforhold mellom produksjonsfaktorene». Bruk disse begrepene til å drøfte karakteristiske trekk ved produksjonen i norsk

jordbruk,
industri og
fiske.

Sosiallære.

Redegjør for de viktigste forandringer som har funnet sted i det private forbruk i Norge etter den annen verdenskrig og forklar årsakene til disse forandringer.

1. Avdeling, statistisk avsnitt.

Teoretisk statistikk.

Vi vil undersøke om aldersfordelingen for studentene ved to store høyskoler, A og B, er vesentlig for-

skjellige, eller om de ulikheter som finnes kan tilskrives tilfeldigheter. Vi har til disposisjon et sampel på m observasjoner fra A og n observasjoner fra B. Gi en presisering av problemstillingen og forklar hvordan De vil undersøke saken i hver av situasjonene nedefor. Gi i hvert tilfelle en kortfattet begrunnelse for metoden De bruker.

1. Vi har forholdsvis store verdier av m og n og vil bare vite om gjennomsnittsalderen er vesentlig forskjellig ved de to skolene.

Hva er Deres konklusjon når $m = n = 100$, og vi i samplet fra A finner en gjennomsnittsalder på 22,3 år og et empirisk standardavvik på 1,8 år, mens De tilsvarende observerte tall fra B er 23,9 år og 2,4 år?

2. Vi har forholdsvis store m og n og vil sammenlikne hele aldersfordelingen ved to skolene. Angi metoden så utførlig at det bare står igjen å sette inn de observerte tallene og utføre regningen.

3. Vi vil sammenlikne aldersfordelingene som i punkt 2, men nå under forutsetning av at m og n er små tall.

Utfør undersøkelsen når vi for A har observert aldrene 23, 19, 20, 26 og 23 år, og for B aldrene 28, 24, 21, 25 og 24 år.

4. Etterat De har svart på spørsmålene 1—3, får De vite at på grunn av opptaksbetingelsene kan en regne med at studentene ved B gjennomgående ikke er yngre enn ved A. Medfører dette noen modifikasjon av de metodene De har foreslått?

5. En testmetode som kan brukes under de forutsetninger vi har her, går ut på å ordne alle de $(m+n)$ observasjoner etter størrelsen, og så telle opp det antall ganger, u , da en observasjon fra B står foran en observasjon fra A. Vi forkaster en

Factor utpeker bedriften som sine agenter for levering av varene og for innkassering av betalingene fra kjøperne på vegne av seg selv. Bedriften får sin betaling kontant, mens factors rolle i transaksjonen ikke offentliggjøres for kjøper. På den måten vil kontakten med kundene forbli uforstyrret.

Ofte, eller kanskje som regel, ser vi at factoring og nye factorselskaper vokser frem i nær tilknytning til en bank eller en gruppe av banker. Finansieringen av factor skjer derfor også som regel ved lån hos bank ved siden av aksjekapital og reserver og de innskudd de måtte holde på vegne av kunder. Factors nære tilknytning til bankene gjør delvis uberettiget, for factorings vedkommende, den kritikk som har vært reist mot etablering av en rekke nye finansieringsinstitutter når man for eksempel for bankenes vedkommende er inne i en konsentrasjonsprosess. Factoring blir i disse tilfelle nærmest en forlenget arm av bankenes virksomhet og overtar endel av de funksjoner som ellers ville ha vært utført i en eller annen av bankenes avdelinger.

Det foregående er kun en grov oversikt over hvordan factoring kan virke i praksis. Det er med vilje ikke indikert noen rentesatser eller hva factoring måtte koste. Dertil er satsene for varierende og det må nøye overveies i hver enkelt bedrift om de merinntekter og de mer-utgifter som factoring medfører vil gjøre det lønnsomt i det lange løp å benytte seg av denne form for finansiering. I en slik betraktning kommer mange momenter inn som kan være forskjellig fra bedrift til bedrift, og det er slett ikke sikkert at det som er best for en bedrift også vil være det for en annen, selv om det ellers er mange likhetspunkter mellom de to bedrifter. Heller ikke er det tatt med her noen betraktninger om hvordan factoring vil innvirke på etterspørsel og tilbud og kapitalbevegelser i samfunnet. Hvilke virkninger factoring har rent samfunnsøkonomisk, ligger utenfor rammen av denne artikkel, men er spørsmål som også byr på mange interessante perspektiver.

hypotese om samme fordeling hvis u er tilstrekkelig liten. (For observasjonsmaterialet i punkt 3 har vi $u = 6$.)

Mener De denne metoden vil være gunstig å bruke i noen av de situasjonene som er omtalt ovenfor?

Anvendt statistikk.

Ifølge lønnsstatistikken for 1963 var den gjennomsnittlige timefortjeneste for gruppen voksne kvinnelige industriarbeidere omtrent 30 prosent lavere enn den gjennomsnittlige timefortjeneste for gruppen voksne mannlige industriarbeidere. Hvordan vil De gå fram for å undersøke om denne forskjell i gjennomsnittlig timefortjeneste kan ha andre årsaker enn den at kvinnearbeid er dårligere betalt enn mannsarbeid i industrien?

2. Avdeling, gammel ordning.

Teoretisk økonomi.

Analyser påstanden om at «i kappløpet mellom priser og lønninger blir lønningene liggende etter.»

Offentlig økonomi.

Et spørsmål som ofte er fremme i den offentlige debatt i Norge er spørsmålet om i hvilken grad staten bør basere seg på henholdsvis direkte og indirekte beskatning. Drøft de forhold og synspunkter som De mener er av størst betydning for dette spørsmålet.

Bedriftsøkonomi.

- A. Gi en kort utgreiing om de viktigste problemer som knytter seg til vurdering av materielle aktiver i en bedrift.
- B. Drøft deretter den rolle De mener vurdering av materielle aktiver kan spille for bedriftens planlegging på kort og lang sikt.

Næringsøkonomi.

Om offentlig drift av næringsvirksomhet.

Sosiallære.

Gi en kort framstilling av den norske alderstrygdomsordning. Skisser alternative forslag til en folkepensjon. Diskuter forventede sosiale og økonomiske virkninger av en gjennomføring av disse forslag.

Penge- og kredittlære.

Forklar og diskuter forskjellige måter en kan utforme et pengesystem på ut fra spørsmålet om i hvilken grad det kan bidra til å sikre en noenlunde stabil pengeverdi. Forklar i denne forbindelse hva De vil legge i uttrykket «en noenlunde stabil pengeverdi».

Næringsstatistikk.

Gjør rede for og gi en vurdering av den statistikk som kan brukes for å belyse inntekts- og prisutviklingen.

2. Avdeling, ny ordning.

Teoretisk økonomi I.

I de fleste land oppfattes det som fordelaktig å kunne eksportere ferdigvarer istedetfor råvarer og halvfabrikata. Hva slags fordeler kan det her være tale om?

Teoretisk økonomi II.

Analyser de økonomiske tilpasningsproblemer som kan oppstå i et marked med fritt varebytte når det innføres lovfestede maksimalpriser på en del av de varer som omsettes.

Penge- og finansiell.

Finanspolitikken blir ofte ansett som det primære virkemiddel i den forstand at den vil prege hovedlinjene i den økonomiske utviklingen, mens penge- og kredittpolitikken kommer inn som et supplement eller balanse-justerende korrektiv til finanspolitikken. Kommenter denne oppfatningen.

Næringsøkonomi.

Hvilke faktorer har bestemt lokaliseringen av industri i Norge? På hvilke måter kan og bør myndighetene virke inn på lokaliseringen av industrien?

Spesialfag.

Bedriftsøkonomi.

A. Hvorfor avskrives varige produksjonsmidler?

B. Drøft om det ut fra visse premisser kan sies å eksistere en riktig tidsform for avskrivninger.

Internasjonal økonomi.

Om tollunioner. Gjør rede for hvilke tiltak medlemslandene må treffe for å danne en tollunion, og gjør rede for de internasjonale bestemmelser som gjelder for tollunioner.

Drøft de virkninger opprettelsen av en tollunion vil ha på handelsstrømmer og produksjonsstruktur i medlemsland og i utenforstående land.

Økonometri.

Sett at myndighetene ønsker å kjenne virkningen på importen av økte realinvesteringer. Hvordan ville De legge opp en økonometrisk analyse for å belyse dette?

STATISTIKK

Sekretærstillinger er ledige for sosialøkonomer og andre med universitets- eller høyskoleutdanning i statistikk. Det blir lagt vekt på praksis i statistisk arbeid. For særlig kvalifiserte søkere kan tilsetting som første-sekretær komme på tale.

Nåværende begynnerlønn for sekretærer med høyere utdanning er **kr. 21 000 pr. år**, for sekretærer med exam.oecon.-eksamen **kr. 19 950 pr. år** og for første-sekretærer **kr. 24 200 pr. år**.

Lovfestet pensjonsordning med 6 prosent pensjonsinnskott.

De som blir tilsatt, må levere tilfredsstillende helseattest.

Skriftlig søknad med bekreftede avskrifter av eksamensvitnemål og eventuelle attester sendes snarest mulig og senest 22. desember til Statistisk Sentralbyrå, Dronningsgat. 16, Oslo-Dep.

SKIFT I TILBUDET

Det har lenge gått frasagn om den såkalte kjellerånden som skal ha eksistert i Frederiksgate 3. Den skal sågar ha vært så betydningsfull at det har blitt en av de primære målsettinger for studentforeningen «Frederik» å søke å gjen-skape denne.

Hvorvidt denne, etter hvert noe romantiserte, kjellerånd overhodet har eksistert eller ei tør vi ikke uttale oss om, men en ting er sikkert: Dagens forhold ligger så absolutt ikke særlig vel til rette som grunnlag for skapingen, eventuelt gjenskapingen, av en slik ånd og det gode miljø man assosierer med den.

Det har lenge vært et stort aktivum for de sosialøkonomiske studenter at de har hatt det alt vesentlige av sin faglige — og også en del ufaglig — virksomhet henlagt til den gamle, falleferdige, men akk, så intime og koselige rønna Frederiksgate 3.

Men utviklingen går sin gang, og også vi økonomistudenter må tilpasse oss nye forhold, som dessverre ikke alltid er til det bedre. I de siste år har vi først og fremst fått oppleve en enorm økning i antallet studenter. Det har vært en 3-4 dobling av antallet økonomistudenter bare på fire år. Og det er nesten ironisk å måtte konstatere at det er den seksjon som utdanner planøkonomer og befolkningsprognoseeksperter som står dårligst rustet til å ta imot studentøkningen, slik at man nå lir under en prekær plassmangel.

I disse dager har vi imidlertid opplevd å få en liten bedring av

disse forhold ved at vi blant annet har fått en ny lesesal til disposisjon. Men spørsmålet er om vi skal få oppleve en vesentlig bedring i den nærmeste fremtid. Etter planene for universitetsutbyggingen skulle vi nå så smått ha begynt på å forberede oss til å flytte inn til nye — og forhøpentligvis bedre — omgivelser på Blindern.

— Vi kommer til å flytte opp til Blindern om 4 år, svarer kontorsjef Sven Vigger ved Sosialøkonomisk Institutt på vår forespørsel. Det pleier jeg bestandig å svare på dette spørsmål, og det har jeg svart i flere år nå. Det er nemlig alt jeg kan si. Den siste planen går ut på at vi skal flytte til Blindern i 1967, og dette er det vel rimelig å regne med vil bli realisert.

Byggeplanene er basert på et antall av 500 økonomistudenter. Da det er omtrent så mange som studerer økonomi i dag, og stigningen i det totale studentantallet har vært omkring 100 hvert år i den siste tid, er det derfor ingen grunn til å gjøre seg noen forhåpninger om at plassforholdene vil bli bedre enn i dag. De ovenfor nevnte endringer har imidlertid avhjulpet plassproblemene en smule.

— Det begynte med at de fleste av kontorene ble lagt til den gamle professorbolig i Universitetshaven, som vi arvet etter teologene, sier kontorsjef Vigger. Nå har vi også overtatt noen lokaler i Urbygningen etter at filologene flyttet til Blindern, hvor vi vil få lesesal og kollokvierom. Fremdeles vil mesteparten av undervisningen foregå i Frederiksgate, men en vesentlig

del av seminarene holdes nå i den gamle professorbolig. Legger vi så til at de fleste kontorene nå er beliggende i den gamle professorbolig, Domus Media og Urbygningen, så er det således ingen tvil om at Frederikegats 3 langt på vei er detronisert som økonomisentrum. Og vi kan nå se det samme fenomen begynne å gjøre seg gjeldende for oss som for de andre seksjoner innen det samfunnsvitenskapelige fakultet, nemlig at undervisningsvirksomheten ligger som et lappeteppe rundt omkring i byen. Vår nåværende lokalisering er imidlertid bare midlertidig.

Situasjonen i dag er at, til tross for den nevnte tilvekst av lokaler, så Sosialøkonomisk Studentutvalg seg nødsaget til å måtte nekte adgang til lesesalene for de ca. 150 nye studenter en fikk i høstsemesteret. Studenter som leser til forberedende prøve er altså henvist til Universitetsbiblioteket, Deichmann eller til å måtte lese hjemme. Det skulle være unødvendig å påpeke de ulemper dette fører med seg.

Vel hundre av de nye studenter har meldt seg inn i Frederik, og det skulle ikke herske tvil om at foreningen har en stor misjon som bindeledd, miljøstimulans etc. under de nåværende forhold. Å kunne få de nye studenter til å finne seg til rette og føle seg hjemme vil være en vesentlig — og vanskelig — oppgave for foreningen. Og det synes som om Frederik og Observator — vår nye avis — er på god vei til å mestre denne oppgaven.

Mot lukking av det Sosialøkonomiske studium

Plassmangelen på Universitetet i Oslo skulle være vel kjent. Vi har da også i de siste år opplevd at flere og flere studier lukkes, slik at det i dag er få åpne studier. Dette har da resultert i en enorm tilstrømning som fullstendig har sprengt kapasiteten ved de ennå åpne studier, og plassmangelen er prekær for enkelte studiers vedkommende. Det er ikke vår mening å starte en prinsipiell diskusjon om «for eller mot lukking av studier». På den annen side så vil vi — siden vi tilhører et av de få studier som ennå er åpne — tillate oss å lufte spørsmålet.

Det tør være kjent at studenttinget i vår vedtok en resolusjon som gikk inn for lukking av hele Universitetet i Oslo. Dette forslaget har da — som slike forslag gjør — vandret rundt i de respektive seksjoner og fakulteter og fått en høflig oppmerksomhet. For vårt eget vedkommende har det resultert i at en komité er blitt nedsatt — en forøvrig ikke helt uvanlig foreteelse — for å utrede spørsmålet.

Hva resultatet vil bli vet en ennå ikke, men det burde ikke være overraskende om en innen et ikke

altfor langt tidsrom kan få et lukket studium ved Universitetet.

Som nevnt på annet sted i denne spalte så har plassforholdene for økonomistudentene, absolutt sett, blitt en smule forbedret, i og med at en vil få omkring 200 lesesalsplasser til disposisjon. Med den tilgang det har vært (120 nye studenter i 1963), og det kan ventes å bli til studiet, vil en imidlertid snart komme i den situasjon at studenttallet vil ligge på 500—600 studenter, og da er det vanskelig å innse at det er noen vei utenom lukking av også dette studiet.

INNKJØPSANALYTIKER

Vi ønsker å forsterke den forberedende del av vår innkjøpsvirksomhet, og søker en sosial- eller siviløkonom til å utarbeide bruksprognoser, innkjøpsbudsjetter, transportanalyser og markedsanalyser.

Vedkommende vil få et meget selvstendig og variert arbeid innen et interessant og krevende arbeidsfelt.

Skriftlig søknad med kopier av vidnesbyrd og attester bes sendt

AKTIESELSKAPET BORREGAARD

Personalavdelingen
SARPSBORG

SOSIALØKONOMENS innhold i 1964 – 18. årgang

Økonomisk teori, metodespørsmål.

	Nr./side
Om å utrede — leder	1/1
Tore Thonstad: Om utdanningsprognoser	2—3/8
Tore Fredriksen: Er våre prisindekser lite egnet som inflasjonsmålere?	2—3/12
Mikael Selsjord: Det integrerte nasjonalregnskap	2—3/19
Per Gustavsen: Metoder for oppstilling av utenriksregnskapet	5—6/4
Om å utrede — enquete i tilknytning til leder i Sosialøkonomen nr. 1	5—6/13
Jon Petter Holter: «Valutaskapende næringer og utenriksregnskapet	5—6/14
Oversikt over memoranda fra Sosialøkonomisk Institutt 1964	7—8/13
Oversikt over Artikler og Samfunnsøkonomiske Studier fra Statistisk Sentralbyrå	9—10/
Ivar Østbye: Eksamensbesvarelse i selvvalgt fag — økonometri, høsten 1963	9—10/10

Penge- og kredittvesen, offentlig økonomi.

	Nr./side
Ny pengepolitisk lovgivning	2—3/2
Arne Haar: Noen betraktninger omkring dagens kredittproblemer	4/9
Omtale av komitéinnstilling med forslag om Statens Postbank	4/14
Skatteprogresjonsutvalgets innstilling — intervju med Arne Øien	5—6/2
Norsk industriinvestering A/S	5—6/18
Jacob Haugå: Factoring som finansieringskilde og hvordan den virker i praksis	9—10/14

Næringsøkonomi, sosiale spørsmål.

	Nr./side
Boligpolitikken i framtida	1/5
Eskild Jensen: Før våronna i jordbrukspolitikken	2—3/17
Egil Bakke: Finansieringsproblemer i hjemmeindustrien	2—3/23
Jordbrukspolitikken — leder	4/1
Om regionalplanlegging — leder	7—8/1
Tore Lindholt: De viktigste problemer innen norsk fiskerinæring	7—8/9
Hermod Skånland: Fondsoppleggene i Folkepensjonen	9—10/2

Internasjonal økonomi.

	Nr./side
Finn Molvig: OECD stimulerer den økonomiske vekst	1/2
Arne Lie: Internasjonalt økonomisk samarbeid	4/2
Haakon Skaarer: Aktuelle handelspolitiske spørsmål	1/8
Arne Lie: International Monetary Fund — 20 år etter	7—8/2
Johan Frøland: Verdensbanken og utviklingshjelpen	7—8/7

Utviklingsland, utviklingshjelp.

	Nr./side
Faglig bistand til utviklingsland — hovedpunkter i en oversikt av Angus Maddison	5—6/9
Eksportoppdrag i utviklingsland — en oversikt over vilkårene ved ekspertoppdrag utarbeidet av Norsk Utviklingshjelp	7—8/18

Om sosialøkonomer.

	Nr./side
Eksamensresultater høsten 1963	1/16
Eksamensoppgaver våren 1964	5—6/21
Eksamensresultater våren 1964	5—6/22
Eksamensoppgaver høsten 1964	9—10/16

Bokanmeldelser.

	Nr./side
Thor Wessel: Det sovjetiske samfunn ..	5—6/12
Ivar Østbye: Omtale av Leif Johansens «Offentlig økonomikk I/II»	7—8/15

Diverse betraktninger.

	Nr./side
Erik W. Østberg: Statistikk blør ikke	1/14
Hellige kuer — leder	2—3/1
Minnemynten leve	2—3/24
Store huller i sveitserosten	4/12
Stikk innom hvis De gidder	4/13
Arne Lie: Konjunkturrapport fra Europa ..	4/15
Om Norge og nordmenn — leder	5—6/1
Hullet i Ulrikken	5—6/8
Hva vil franskmennene?	5—6/16
Quo vadimus?	7—8/16

ØSTBYE... Forts. fra side 13.

I Norge viser jamførelse mellom nasjonalinntekt, skattbar inntekt og betalt skatt, at det neppe er tilfelle. (Jamføringen mellom Nasjonalregnskapets tall og skattestatistikken f. eks.).

Det er vel trolig at r_1 er «for liten» i forhold til den reelle disponible inntekt. Ordet «skattesnyteri» er likevel ikke helt dekkende her.

Disse to ovennevnte faktorene gjør sitt til at vi vil si at det er ikke denne marginale forbrukstilbøyelighet staten er interessert i. Likevel kan estimatet α_1 ha en viss interesse for andre problemer, idet en f. eks. kan bruke den til å predikere hvor meget konsumentene *offentlig* (dvs. «hvis de ble spurt») ville redusere sitt konsum om skattene økte.

*

Jeg tror generelt at tidsrekke-data *kan* være mer brukbare for vårt formål. Hvis en har tidsrekke-data for én enkelt konsument er ikke dette korrekt, idet de ovennevnte innvendinger om målefeil er akutte.

Skal en svare på spørsmål angående hvorledes det *totale* forbruk endres, tror jeg det er hensiktsmessig å gå tilbake til modellen (4.1) og (4.3).

På grunnlag av *mikroøkonomiske* data hentet fra f. eks. Nasjonalregnskapet (for Norge), kunne en estimere α etter «multiplikatormetoden» (I aut. gitt). Selv om disse tallene er noe usikre, tror jeg en ved denne metoden vil få et rimelig estimat for den α myndighetene er interessert i når de skal si noe om etterspørselsvirkningene ved de skattemessige tiltak.

*

Generelt tror jeg at når en skal si noe om endringer i total etterspørsel ved skattemessige tiltak, at det er hensiktsmessig å nytte mikroøkonomiske tidsrekke-data for å estimere forbrukstilbøyeligheten.

Overgangen fra mikro til makro er neppe så enkel som skissert foran (α lik for alle personer), og hvorfor da ikke bruke makro-økonomiske (tidsrekke) data når en behandler makro-økonomiske problemer.

*

Er en derimot interessert i å anslå etterspørselsvirkningene for de *enkelt goder* ved skattemessige tiltak, ville det være rimelig å gå ut fra tverrsnittsdataene i forbruksundersøkelse. Istedenfor å estimere én forbrukstilbøyelighet, ville det ved denne problemstilling være nødvendig å gruppere godene etter art å estimere Engelelastisiteter for disse.

Under visse forutsetninger om prisbevegelsene, kunne en så anslå endringer i de ulike gode-grupper ved endringer i skattene.

En kunne også «summere» opp endringene til en «total etterspørselsendring». Det er neppe trolig at dette ville gi noe bedre resultat enn ved en ren makro-analyse. Det skyldes flere av de faktorene som er nevnt tidligere.

*

VI. Sluttmerknader.

Slik som vi har sett på det nevnte reguleringsproblemet, har vi konkludert med at for makro-økonomiske analyser er det hensiktsmessig å bruke makro-økonomiske data under estimeringen. Andre konklusjoner vil en komme til om en skal foreta detaljanalyser som nevnt på slutten av siste kapitel.

Målemetoder og registreringsteknikk blir stadig mer utbygd, og det kan raskt skje at våre innvendinger mot bruken av tverrsnittsdata ved slike problemer faller vekk.

Ved andre problemer er det også neppe fruktbart å snakke om *enten* tverrsnittsdata *eller* tidsrekke-data. F. eks. ved estimering av Engelelastisiteten og priselastisiteten kan slike data *supplere* hverandre.

Det er på dette feltet utviklet en teknikk «pooling of crossection and time-series data» som gjør at vi kan utnytte begge former for data simultant.

Først estimeres Engel-elastisiteten på grunnlag av tverrsnittsdata, og *deretter* estimeres priselastisiteten (ved hjelp av tidsrekke-data) ved at en nytter den aprioriopplysning om Engelelastisiteten.

I vår problemstilling er neppe en slik «pooling» aktuell, da problemet har en helt annen karakter.

To lektorater i statistikk og ett lektorat i sosialøkonomi

er ledige ved Universitetet i Oslo.

Stillingene er knyttet til Den sosialøkonomiske seksjon under Det samfunnsvitenskapelige fakultet.

1 lektorat i statistikk
med særlig plikt til å undervise i teoretisk statistikk.

1 lektorat i statistikk
med særlig plikt til å undervise i anvendt statistikk, samt til å lede en del øvelser i teoretisk statistikk for begynnere, eller å forelese om moderne regnemaskiner.

1 lektorat i sosialøkonomi
med særlig plikt til å forelese i teoretisk økonomi.
De to sistnevnte stillingene er engasjementer, slik at ansettelsen utover 31. desember 1965 er avhengig av at bevilgningene gjentas.

For samtlige stillinger gjelder det at lektorene ansettes med plikt til å ta del i undervisningen etter den til enhver tid gjeldende studieordning og til å delta i eksamen uten særskilt godtgjørelse. Undervisningsplikten er inntil 12 ukentlige timer etter Det akademiske kollegiums nærmere bestemmelse.

Lønn etter lønnsklasse 21. Bruttolønn er kr. 34.950,— pr. år, stigende etter 2 år til kr. 36.900,—. Herfra går 6% innskudd til Statens Pensjonskasse. Hvis den som ansettes har doktorgraden, regnes lønnen etter lønnsklasse 22.

Gjensidig oppsigelsesfrist er 3 måneder. Tilfredsstillende helseattest vil bli forlangt av de som blir ansatt.

Søknad med opplysninger og utdannelse, vitenskapelige arbeider, praktisk og pedagogisk erfaring, sendes Universitetsdirektøren, Boks 1071, Blindern, Oslo 3 innen 1. januar 1965.

Statistisk Sentralbyrå,
Biblioteket,
Dronningensgt. 16,
Oslo.

Sosialøkonomisk Samfunn
og Sosialøkonomens redaksjon ønsker

Gødt Nytt År!